

ВІСТНИК

ПОЛІТИКИ, ЛІТЕРАТУРИ Й ЖИТТЯ

Виходить що неділі. — Менших рукописей не звертаєть ся.
Адреса: Wistnyk, Wien VIII., Josefstädterstraße 79, II, Tür 6.
Телефон: 13430. Чек. конто: ч. 107.090.

Передплата: річно—20 К., 10 карбованців; піврічно—12 К., 6 карб.; квартално—6 К., 3 карб. Ціна поодинокого числа 50 сот., 25 коп. Зміна адреси 50 с., 25 коп.

V рік. Ч. 7.

Відень, 16-го лютого 1918.

Ч. 190.

✓ Мир з Україною.

Україна не воювала з центральними державами. Російський царат вступив у війну з центральними державами проти виразної волі українського народу. Не міг український нарід стояти за війною, коли воєнною цілю царського правительства було освобожденне з національних здобутків австрійських Українців, коли на російських Українців від перших днів мобілізації впали найстрашніші переслідування. Війна після намірів тих, хто її з російського боку розпочинав, мала зготувати таку долю для цілого українського народу, якої він зазнавав на протязі двох з половиною віків під російськими царями, і раз на все положити край нашому національному відродженню.

Але не так стало ся, як ждало ся. Царат побито у війні. Вибухла революція. Струхлявілий державний організм імперії царів почав розпадатися. Всі старання російської демократії піддержати його при життю довели лише до горожанської війни й анархії та до натурального розпаду держави на її складові частини. З вибухом революції український нарід дістав змогу говорити й ділати. З елементарною силою прокинулася у нього воля до самостійного політичного життя. З початку неясно, потім все виразніше кристалізувала ся його національно-політична думка й дійшла в своїм розвитку до власної державности.

Показало ся під час революції, що відношенне ліберальної і революційної російської демократії до національних змагань українського народу ріжнило ся тільки на словах від відношення до сього царського правительства. На ділі цілий російський (московський) нарід став у ворожу позицію супроти Українців і се визначало для них ліній політичного поведення в питаннях внутрішньої і міжнародної політики. Не зриваючи з Росією, балансуєчи між загальними задачами російської революції і переведеннем своїх власних національних плянів, Українці всю вагу поклали на організацію народніх мас і утворенне власної військової сили, під своїм власним прапором, для осягнення власних цілей.

Записував ся сей прапор в протязу революції ріжними написами, а коли власть в Росії опинила ся в руках терористів і демагогів, які з найбільшою брутальністю почали душити все, що репрезентує культуру та правдиву свободу, на національним прапорі лишилась лишень одна єдина напись — повна державна самостійність України, ні від кого незалежної. Сталось се вже в часі мирових переговорів у Берестю універсалом Центральної Ради з дня 24 січня, коли показало ся, що большевицькому правительству Леніна-Троцького найменше ходить про приверненне миру, лише про запаленне цілої Європи огнем бунту й анархії та про покоренне тих народів Росії, які користають з права націй на самоозначенне.

З завішення зброї на фронті большевики скористали передовсім для того, щоб кинути на Україну здеморалізовані анар-

хічною агітацією банди регулярного війська й червоної гвардії. Поширили вони баламутство серед українського населення, розстроїли його зорганізовані ряди, плондрують матеріальний доробок трудового українського народу й покорають Україну під носі Бронштейна. І се власне довершило діло проголошення незалежності України й окремого миру її з центральними державами, з якими Україна з власної волі не воювала, не хотіла й не хоче воювати та з чистим сумлінням могла привернути з ними мирний стан сама одна, коли ніхто инший не хотів сього разом з нею зробити. Бо перед нею стояла альтернатива — або втрата здобутих кровю свобод і відновленої державности, або скорий мир, мир за всяку ціну, мир окремих, коли не може бути, не з її вини, загального миру.

І мир прийшов. Прийшов мир і звертає Україні загрожені польською експанзією, окуповані центральними державами українські землі Холмщину, Підлясе, Волинь. Прийшов мир і привернути з ними мирний стан сама одна, коли ніхто инший не хотів сього разом з нею зробити. Бо перед нею стояла альтернатива — або втрата здобутих кровю свобод і відновленої державности, або скорий мир, мир за всяку ціну, мир окремих, коли не може бути, не з її вини, загального миру.

І мир прийшов. Прийшов мир і звертає Україні загрожені польською експанзією, окуповані центральними державами українські землі Холмщину, Підлясе, Волинь. Прийшов мир і привернути з ними мирний стан сама одна, коли ніхто инший не хотів сього разом з нею зробити. Бо перед нею стояла альтернатива — або втрата здобутих кровю свобод і відновленої державности, або скорий мир, мир за всяку ціну, мир окремих, коли не може бути, не з її вини, загального миру.

Відтепер доля нашого народу тісно звязуєть ся з долею німецької нації. Були між Українцями такі, що надіяли ся на „американського вуйка“, але вуйко далеко десь за морем і наша доля для нього цілком байдужа. Мабуть вірнійше оцінювали ситуацію ті, хто з побідою німецької зброї звязував здійсненне нашого національного ідеалу, хто навязував нитки приязни з тою нацією, яка не тільки не загрожує нам ніде й нічим, але в інтересі якої лежить, щоб Україна була самостійною, з огляду на спільність деяких ворогів. І нас наповняє вдоволенням обставина, що ми були першими піонірами сеї гадки в часі війни, що наша організація — Союз визволення України — не тільки виставила прапор державної самостійности, але й відважила ся пійти з тим прапором у ворожий табор. І тепер ми дожили до побіди нашої орієнтації, до жили до живиз нашого посіву. Але чи знайдуть ся женці, чи зуміють по господарськи походити коло поля?

Мировим договором з дня 9 лютого ще не все осягнено й не все зроблено. Границі визначено лише від заходу й лише тут устала війна. З півночі дальше сунуть на Україну большевицькі банди. Заволоділи вони майже всіма центрами України й поробили великі спустошення в умах і серцях українського населення. Чи витримає наш народ сей іспит, чи вийде з себе стількі сили, щоб скинути з себе большевицький намул і увільнити Україну від нової татарської навали та визначити й укріпити її державні границі від півночі та сходу?

А. Жук.

НАУКА.

*Бувало маленьким в зйому порі
Я вийду погратись на дворі,
Та холод страшений; я змерзну й дріжжу,
А мама смієть ся й говоре:
— „Як хочеш, щоб стало тепліише,
То ружай ся більше, живійише!“*

*Я мамі послушав — і в кілька хвилини
Вже бівав веселий з санками
І бабу із снігу зліпив я і в тин
Стріляв я із снігу грудками...
І холод не каже нічого:
Бойть ся він руху живою...*

*Давно вже було це... Не як і давно,
Та всеж поросло вже літами;
Безжурне дитинство кудись заплзло,
Сховало ся десь за горами...
І я вже снігами не граюсь:
На модське життя придивляюсь...*

*І визнає я: в холод страшнійший зйми,
Що дме цілий рік без утину
І в кожної хати стоїть під дверми,
Чекає на слухину хвилину,
І в хату свавільно заходить,
Людей же в їх хаті морозить.*

*І моде не знають, що діяти з ним,
Як холоду збутись, не знають;
Сидять нерухомо та Богу й святим
Молитви в сльозах посилають:
— „О Боже всесильний, могутий!
Пошли Ти тепло нам живуче!“*

*О моде наївні! Проживши життя,
Зостались ви всеж дїтворюю
І вірите в чудо, і чуда ждете,
І мерзнете тою порою...
Як хочеш, щоб стало тепліише,
То ружай ся-ж, ружайсь живійише!..*

Полонений Микола Капельгородський.

Предсідатель Ради українських народніх міністрів
Всеволод Голубович.

**Мировий договір держав почвірного союзу
з Україною.**

Офіціально доносять з Берестя під датою 9 лютого 1918. При останній перерві в переговорах можна було оголосити, що основу для заключення миру між почвірним союзом і Українською Народною Республікою вже знайдено. По повороті делегацій до Берестя переговори на сих основах про-

ваджено далі. Завдяки енергічній, невтомній праці всіх комісій і завдяки миролюбному настрою та обопільній уступчивості, якими були одушевлені обидві сторони, пощастило посунути праці так далеко наперед, що протягом вчорашнього дня їх доведено до закінчення і можна було перейти до остаточного зредагування договору та його підписання. Технічні труднощі, получені з виготовленням п'яточ текстів мирових договорів, причинили ся до того, що урочисте останнє засідання і підписання договорів було можливе аж в перших годинах ранку 9 лютого.

Державний секретарь др. Кільман відкрив яко голова засідання недовго перед другою годиною в ночі такою промовою: „Мої панове! Кождий з вас розуміє історичне значіння сеї години, в якій представники чотирьох союзних держав зійшли ся з представниками Української Народньої Республіки в сій залі, щоб підписати перший мир в теперішній світовій війні. Що сей мир буде підписаний з молодю державою, яка вийшла з заверюх світової війни, особливо тішить представників союзних делегацій. Хай се буде перше з ряду благословенних заключень миру, благословенних як для союзних держав, так і для Української Народньої Республіки, для будуччини якої ми всі маємо найкращі бажання.“

Голова української делегації Севрюк відповів: „Ми з радістю констатуємо, що від нинішнього дня наступає мир між почвірним союзом і Україною. Правда, ми приїхали сюди в надії осягти загальний мир та покласти кінець братовбійчій війні, але політичне положення в того роду, що не всі держави зійшли ся тут. Одушевлені найгарячішою любовю до нашого народу і в свідомості того, що ся довга війна вичерпала культурні й національні сили нашого народу, мусимо ми тепер всіх сил ужити на те, щоб наступив новий час відродження. В твердїм переконанню, що ми заключаємо сей мир в інтересі наших широких демократичних мас і що сей мир причинить ся до загального закінчення великої війни, стверджуємо тут охоче, що довга й тяжка робота, зроблена в Берестю, увінчала ся успіхом та що ми осягли демократичний і для обох сторін почесний мир. Від нинішнього дня повстає Українська Народня Республіка до нового життя яко самостійна держава між державами. Вона припиняє війну на своїм фронті й буде старати ся про те, щоб всі заховані в ній сили піднесли ся і розцвіли до нового життя.“

Державний секретарь др. Кільман запросив тоді уповноважених представників до підписання мирового договору.

О 1 годині 59 минут міністер заграничних справ гр. Чернін перший підписав призначений для Австро-Угорщини текст австро-угорсько-українського мирового договору. О 2 годині 20 минут всі підписи були готові.

Мировий договір починаєть ся таким реченням: „Тому, що український нарід оголосив себе незалежним протягом теперішньої світової війни й виразно заявив своє бажання відновити мирові відносини між Українською Народною Республікою і державами, що знаходять ся на воєнній стопі з Росією, постановили правительства Німеччини, Австро-Угорщини, Болгарії й Туреччини заключити з правительством Української Народньої Республіки мировий договір; тим самим вони хочуть зробити перший крок до тривалого і для всіх сторін почесного світового миру, який має допровадити не лише до скінчення страховищ війни, а й до відновлення дружніх відносин між народами на політичнім, господарським і духовім полі.“

Головні точки мирового договору такі:
I. Німеччина, Австро-Угорщина, Болгарія і Туреччина з одного боку й Українська Народня Республіка з другого боку заявляють, що воєнний стан між ними скінчив ся. Заключаючі договір сторони ухвалили надалі жити між собою в мирі й приязні.

II. 1) Між Австро-Угорщиною з одного боку й Українською Народною Республікою з другого боку, як далеко сі

держави межують між собою, лишають ся ті межі, які були перед війною між Австро-Угорщиною і Росією. 2) Далі на північ іде границя Української Народньої Республіки, починаючи від Тарногороду, в загальних рисах по лінії Білгораї — Щебрешин — Красностав — Пугачів — Радин — Межиріччє — Сарнаки — Мельник — Високе-Литовське — Каменець-Литовський — Пружани — Вігоновське озеро. В подробіцях сю границю зазначить мішана комісія, беручи під увагу етнографічні відносини й жадання населення. 3. На випадок, колиб Українська Народня Республіка мусіла мати спільну межу з якоюсь иншою з держав почвірного союзу, застерігаєть ся особливі умовини.

III. Опущенне окупованих теренів почнеьт ся негайнож по ратифікації мирового договору. Спосіб переведення опущення та передання опущених країв означать уповновласнені заінтересованих сторін.

IV. Дипломатичні й консулярні відносини між сторонами, що заключають договір, відновлять ся негайно по ратифікації мирового договору. Щодо найдалше йдучого допущення консулів з обох боків застерезено особливі умови.

V. Заключаючи договір сторони відмовляють ся обовільно від заплати коштів війни, себто від державних видатків на веденне війни, а також від покриття воєнних шкід, себто шкід, завданих державам і їх горожанам на воєнних полях шляхом військових операцій, включаючи сюди всі переведені у ворожій державі реквізиції.

VI. Воєнних полонених відпустять ся з обох боків до дому, оскільки вони не захочуть дістати дозволу лишити ся в чужій державі або подати ся до якоїсь иншої держави. Полагодженне полонених з сим питань відбуваєть ся шляхом окремих договорів, зазначених в VIII статі.

В дуже довгій і докладній VII статі усталено будучі господарські відносини між державами почвірного союзу й Українською Народньою Республікою на таких основах: на час до 31 липня с. р. обовязують ся сторони, що заключають договір, постачати обовільно надвишки хліборобських і промислових продуктів. Скількість товарів і їх ціни установлює комісія, яка сходить ся зараз же по заключенню миру. Виміна товарів відбуватиметь ся почасти через державні центральні або стоячі під доглядом держави, а почасти шляхом вільної торгівлі. До заключення остаточного торговельного договору, а в усякім разі по упливі 6 місяців по заключенню загального миру обовільні торговельні зносини управильнить провізорична умова, яку можна виповісти протягом шістьох місяців від 30 червня 1919. Ся провізорична умова усталює обовільні договірні мита, які мали силу до вибуху війни в торговельній русі між Австро-Угорщиною та Росією, також для зносин між монархією та Україною. В ній є також всі важніші точки старого торговельного договору з Росією, оскільки вони мають відношенне до України. Поза тим забезпечено вільний провіз до Азії, а особливо до Персії, який ранійше замикала Росія. Нарешті дійшло до умови в справі ось чого: „В господарських зносинах між країями обох держав, охопленими митовим договором, Австро-Угорщиною з одного боку й Україною з другого боку, не буде Україна жадати полегкостей, які робить Австро-Угорщина Німеччині або якій иншій країні, полученій з нею митовим союзом, що межує з Австро-Угорщиною безпосередно або через якусь иншу, получену митовим договором з нею або з Німеччиною країною.“ Такіж постанови є важними й відвортно для України.

VIII. Усталенне публичних і приватних правних відносин, виміна полонених та цивільних інтернованих, справа амнестії, а також справа захоплених противником торговельних кораблів — все те усталить ся в окремих договорах з Українською Народньою Республікою, які творять значну частину теперішнього мирового договору й, оскільки се можливе, одночасно з ним вступають в силу.

IX. Умови, заключені сим мировим договором, творять єдину неподільну цілість.

По статі, яка займаєть ся розясненнем тексту мирового договору, котрий складено в німецькій, мадярській, болгарській, турецькій і українській мові, передбачено кінцеву постанову, що мир має бути ратифікований і що ратифікаційні документи мають бути можливо скорше обмінені у Відні. Мировий договір вступає по ратифікації в силу.

Окремо від сього мирового договору заключають ся чотири осібні договори між державами почвірного союзу й Україною, які вже готові та які в найблизших днях будугь підписані. Вони займають ся матеріалом, зазначеним в VIII статі.

3 голосів німецької преси про Україну перед заключенням миру.

Ранішнє виданне грацької „Tagespost“ з 18 січня принесло статю „Україна“. Зазначивши, що повстають дві нові держави: Фінляндія і Україна, підкреслив автор, що „Україну властиво вже признав почвірний союз, бо ж з сею молодою державою відбувають ся вже мирові переговори“. Статя подає горетку найелементарнійших вісток про Україну й, навівши найважніші події з історії України, кінчить ся: „Сумну історію поетичного, вельми талановитого, знаменитого під оглядом хліборобства народу представив у багатьох томах Грушевський, який через кілька літ працював також у Львові. Сей історик є тепер предсідателем українського парламенту й може від сеї його діяльності датуеть ся щасливійша доба історії його народу. Колиб Українці в Берестю прийшли до порозуміння з осередніми державами, тим перейшли-б вони найміцнійшу пробу своєї політичної самостійности“.

Ранішнє виданне „Hamburger Fremdenblatt-y“ з 21 січня подало передовицю п. з. „Закінченне переговорів з делегатами України“, де читаємо: „Надто самопевно пробував Троцький взяти назад своє з обмеженем висловлене признаєнне України незалежною державою і самостійною партією при заключенню миру та хотів істотні пункти умов української делегації з представниками осередніх держав зробити залежними від згоди Росії. Українці перейшли до денного порядку над його застерезеннями й, не журачи ся тим, вели далі переговори з таким успіхом, що незабаром можна було установити й докладно означити підставу, на якій в короткім часі мир має побудувати ся. Се зрозуміле, що українські делегати при сій важній тоці нарад бажали поговорити з тими вдома, котрі дали їм поручення, щоб дати звідомленне і засягнути інструкцій для детального вироблення акту договору. За те, що перерва в нарадах не означає жадної перешкоди, ручить сильна обостороння обіцянка наново розпочати переговори в найкоротшім реченці і довести їх до кінця. Так надходить той недалекий день, коли бодай на одній частині далекорозтяглих бойових фронтів, які окружили осередні держави, знову поверне мир. Тому, що по обох боках була чесна воля до миру, можна було швидко покінчити справу. А Україна отримує тепер повну можливість руху, яка дозволить їй забезпечити здобутки революції й вибудувати власну державу на ухваленій демократичній основі в свободі та спокою.“

„Знайдена підстава для заключення миру приведе Україну в далеко ближші відносини до осередніх держав, ніж вони були передтим. Вони вже незалежні від волі петроградських можновладців. Репрезентована самостійно та власними дипломатичними й консулярними, заступниками, київська держава стане членом середноєвропейської родини народів і житиме з нею в мирі та приязні, що Троцький гордовито відкинув для Росії. А саме Німеччина вмітиме цінити сю приязнь, яка при прилученню Польщі до Австрії є в силі забезпечити рівновагу сил і тривкий мир на полудневім сході. Така оспорювана на північно-російським фронті справа

стягнення обосторонніх військ з зайнятих територій не робила на полудні жадних труднощостей, бо розходить ся тільки про зовсім невеличкі пасмуги територій на самім північнім краю Галичини й на Волині на захід від Луцька, які треба опорожнити, а передовсім тому, що відпала журба про те, як зробити щасливими через право на самоозначення ті народи, що живуть по середині між нами. Вистарчить, аби на обох сторонах забрати війська з фронту, а вже привернуть ся мирний стан і може розпочати ся правильна економічна комунікація.

„Фронт від Берестя до Чорного моря обійматиме сей мир. Правда, з ввійською Бесарабії, яка граничить з Румунією, а котра проголосила себе самостійною новомолдавською республікою і є місцем захисту нужденної решти румунського війська... Наскільки вже незабаром по заключенню миру можна буде розпочати економічні зносини, зокрема, чи маємо сподівати ся звідти багатих достав збіжжя, не відомо. Збіжжя продукція, в якій Україна яко чорноземна область стоїть на переді Росії, дуже потерпіла серед війни, бо широкі простори краю лишали ся неуправленими наслідком недостачі робочої сили та прогнання німецьких колоністів. Одначе з переговорів петроградського правительства з Ц. Радою знаємо, що ще є надвишка збіжжя. З його вивозом не звязані тепер у Києві з Росією. Тим менше зволікатимуть дати його до розпорядження осереднім державам, що дохід з нього повинен служити на те, щоб зарадити недостачі гроша, яку так тяжко відчуває Ген. Секретаріат, і наповнити державну скарбницю. Тоді виявлятимуть залізничі шляхи що йдуть з Києва на захід, до Польщі й Галичини, живий рух для Німеччини й Австрії, як одеська пристань доставлятиме жито та пшеницю Туреччині.

„Німеччина має всяку понуку повітати закінченне переговорів з делегатами України. Не тільки задля безпосередніх користей, які випливають з того для мілітарного й економічного положення. Понад се успіх справи дає цілому світові доказ, що хоч ми є побідниками, зовсім не виступаємо яко гнобителі, що при добрій волі можна дуже добре з нами переговорювати. Заразом одержують Ленін і Троцький науку, що до миру не зближаєть ся теоретичними максимами, але практичною роботою. Се не випадок, що саме довірочні переговори так скоро довели до вислідку. Хай візьметь ся з того для дальшого розвитку кілька наук. Наскільки більші були б вигляди для порозуміння в справі зайнятих нами держав, колиб також з їх заступниками можна було переговорювати таким самим способом, як досі з Українцями! Литовці, Поляки, Курляндці й Лівляндці так само ясно здають собі справу з того, чоґо вони хочуть, як Українці. Також у них потреби миру не приглушать ідеї ущасливлення світа“...

„Deutsche Lodzer Zeitung“ з 24 січня (видання А) принесла статтю „Економічне значінне України“, де зазначаєть ся, що „московські політики старали ся тим робом заслонити «українську небезпеку», що вони просто заперечували її існуванне“ або називали цілу українську справу німецьким винаходом. Досить пригадати вислови Сазонова (між иншим про „Союз визволення України“) й Петра Струве. Розвиток теперішніх подій на Україні завдав швидко брехню таким твердженням. Недалекий мир з Україною позволить осереднім державам навязати торговельні зносини з Україною. А саме се було дуже прикре для петроградських можновладців. Уже в часі миру була середня і північна Росія залежна під економічним оглядом від України. „Се знають Українці дуже добре, а почутте свого значіння зміцняє їх силу“. Далі подані головні дані про економічну силу України. При кінці зазначаєть ся в статі, що й самостійна участь українських делегатів у мирових переговорах в Берестю і воєнний похід большевиків проти України вказують на те, що рух за незалежністю може взяти гору на Україні. Большевики се представляють безоглядною політикою сили. Кінчить ся стаття питанням, чи рішать ся большевики завернути з дороги

в найтяжшій кризі, яка має дуже велике значінне для будучини Росії.

Ранішня „Reichspost“ з 24 січня принесла передовицю п. заг. „Большевики проти мирових делегатів України“. Зазначивши, що верхом противенств між большевицькими деклямаціями про право на самоозначенне народів і їх заходами згори силою накинуги те „самоозначенне“ є поступованне большевиків з Українцями, автор аналізує відношенне большевицької мирової делегації до України на основі відомих звідомлень про переговори й пише: „Не потреба задержувати ся при питанню, яке світло кидає се поступованне панів Троцького й товаришів, котрі сьогодні заперечують те, що вчора потвердили, на моральні прикмети петроградських комуналістичних провідників“. Далі вказуєть ся, як Ц. Рада стоїть в дорозі большевикам і вони по розігнанню Установчих Зборів виступили з цілою силою проти Українців, тим більше, що їм і українська делегація в Берестю стала невідгидною.

У вечірнім виданню „Berliner Tageblatt“ з 24 січня подав велику статтю Ганс Форет п. з. „Український конфлікт“, в якій підкреслив потребу обережності, бо українські робітники й салдати можуть стати по боці совітів.

„Reichspost“ з 25 січня в ранішнім виданню в передовиці „По промові гр. Черніна“ зазначила, що тільки мир з делегацією дійсної України, представленої Ц. Радою, бажаний для осередніх держав, а не мир з неукраїнською харківською делегацією.

З приводу промови гр. Черніна подала передовицю і „Arbeiter Zeitung“ з 26 січня п. з. „Мир з Україною“. Становище часописи не спроневеріюєть ся дотеперішньому в часі цілої світової війни нехтуванню української справи з боку соціалдемократів осередніх держав. Статя запевнює кілька разів утіху з евентуального миру з Україною, але зазначає заразом, що для неї мир з Росією бодай так само важний, як мир з Україною.

Ні у віденській „Arbeiter Zeitung“, ні в берлінськй „Vorwärts“ ми ще не вичитали бажання чи домагання, щоб большевики забрали свої війська з України, коли хтось ще має вірити їх деклямаціям про право на самоозначенне народів.

До статей, котрі займають ся спекуляцією Троцького з харківською делегацією, належить і гарна статя проф. Ганса Іберсбергера п. з. „Смертна боротьба большевицької диктатури“ в ранішнім виданню „Neue Freie Presse“ з 27 січня, де про сю справу читаємо: „Установленне нового й одинокго справжнього «українського робітничого й селяньского правительства в Харкові» з боку Троцького згори обтяжене проклоном смішности. Харків є в руках большевиків і вже сам той факт доказує, хто іменував се нове правительство. Властиво треба сказати, що така дрібязкова штука негідна таких величчій поза тим большевиків. Вони чейже самі се знають, що всі селянські, робітничі й салдатеькі візди на Україні признали Ц. Раду одинокго заступницею українського народу, що не буржуазія, але саме українські соціалдемократи й соціалісти-революціонери се провідні партії Ц. Ради. Отже харківське правительство се правительство з ласки Леніна й Троцького, його члени не є нічим иншим, як тільки статистами, за якими може стоять большевицькі багнети, але не український народ. Вістка, що дооколичні селяне не хочуть везти збіжжя до Харкова, доказує вже, в яких відносинах стоїть і стоятиме се правительство до власних земляків“.

Вечірне виданне „Münchener Neueste Nachrichten“ з 29 січня в статі „Нова спроба перешкоди в Берестю“ зазначило, що підставленне Троцьким харківської делегації се нова перешкода в мирових переговорах і що на сю большевицьку інтригу не зловлять ся ні київська делегація, ні делегації центральних держав. Статя домагала ся зробити швидкий кінець большевицькій забаві.

Ранішнє виданнє „Fremdenblatt-y“ з 29 січня зазначувало, що „поведеннє большевиків супроти Фінляндії й України, їх тиранські міри у власнім краю, які ведуть до загального зuboжання, є упомінаючим прикладом того, яка велика різниця заходить між поведінками ескальтованих революціонерів і їх ділами та як небезпечно дати засліпити ся такими промовами“.

Під впливом приїзду української делегації до Берестя з кінцевими інструкціями українського правительства писала „Wiener Allgemeine Zeitung“ з 1 лютого в передовиці „Берестейська проблема“: „Саме сьогодні стоїмо перед рішачою годиною, бо доносять про приїзд того першого українського заступництва. Се є мужі, яким дала поручення Ц. Рада в Києві й щодо котрих ми мали всяку причину признати їх емісарями теперішнього українського правительства. Бодай стільки причини, скільки вимагає петроградський большевизм для свого авторитету. Певно се зрозуміле, що для пана Троцького сї українські товариші були тим невідгидніші, чим більше вони поперше виказали своєї самостійности побіч російських партнерів, подруге чим більше вони зближали ся до зовсім ясного й тверезого способу переговорювання на зневажених реально-політичній підставі замість безмежно й уперто запускати ся в теорії. Що може бути яснійше ніж те, що петроградські панове хочуть використати ситуацію години й розпочати також політичну війну рівнобіжно з салдатським походом, який почали проти київської і гельсінґфурської заяв, котрі видали ся їм надто буржуазними“. Часопис перестерігала, що терпець може урвати ся навіть у найтерпеливішого.

Тій самій справі присвячена передовиця ранішнього „Fremdenblatt-y“ з 2 лютого, яка займаєть ся тим, як Троцький протягом 14 днів прийшов до іншої думки в справі права на самоозначеннє Українців, як виступає з телеграмами, котрі собі протирічать, і як змагає підбити Україну під пануваннє Петрограду. „Се поступованнє пана Троцького — пише часопис — кидає ярке світло на ширість, з якою теперішні володарі Петрограду задумали здійснити право на самоозначеннє народів, і є доказом того, що вони хочуть признати тільки правительства однакових поглядів“... „Право на самоозначеннє народів Росії містить ся в тім, що пан Троцький береть ся сам означувати їх долю“.

Сьому питанню присвячена довша допис з Відня до ранішнього видання „Pester Lloyd-y“ з 1 лютого під заг. „Опізняюча тактика пана Троцького в Берестю“.

По обговоренню большевицької „Теорії і практики“ „Wiener Allgemeine Zeitung“ з 4 лютого між ин. писала: „В хвилі, коли проголошено право на самоозначеннє народів, треба також чесно перевести його в життя. Не можна допустити до поступовання большевиків, які признають се право неважним, коли розходить ся про народ, що не хоче стати большевицьким. Не можна стерпіти того, бо остаточно се має на цілі утруднити й відволікти мирові переговори. Сей рід приложення права на самоозначеннє означає зовсім повний відворот від засади свобідного виявлення волі і поворот до метод, які пригадують найтяжші часи царського насильницького режиму“.

„Берестейським цілям“, зокрема питанню „окремого миру з Україною“ присвятив велику статю А. Р. у вечірнім виданню „Vossische Zeitung“ з 4 лютого. Се головнo розбір і полеміка зі статєю „Norddeutsche Allgemeine Zeitung“, якої не маємо під руками, а автор якої махнув рукою на мир з цілою Росією. А. Р. висловив побоюваннє, що Україна може скористати в боротьбі з большевиками, а потім знову звязати ся з Московщиною, тому є за миром не з частинами колишньої Росії, а з цілою Росією, бо инакше се виходить на користь тільки Англії й Америці.

Полудневе виданнє з того самого дня „Kölnische Volkszeitung“ принесло передовицю під заг. „Ми й Україна“, де

розбираєть ся відношеннє большевиків до української справи й зазначаєть ся повну симпатію центральної Європи до змагань самостійної України.

Ранішній „Pester Lloyd“ з 5 лютого у статі „Мирова справа. Большевицька загадка“ підніє, що тяжко буде Троцькому вимахувати зброєю права на самоозначеннє проти центральных держав по нищачих відселоненнях Українців (Севрюка й Любинського). З тої самої часописи довідуємо ся, що виводи українського представника (Любинського) були далеко більше темпераментні, ніж се виходить з офіційного звітлення, і що він висупив проти большевиків з найбільшою особистою гостротою і пристрастю.

Берлінський кореспондент, котрий доніс про се, не дивуєть ся, з огляду на харківських манекинів, що Любинський безоглядно здер маску з обличчя Троцького. Сподіваний недалекий мир з Україною називає кореспондент надзвичайно важним здобутком.

З приводу признання України з боку почвірного союзу незалежною, вільною і суверенною державою подала передовицю вечірня „Frankfurter Zeitung“ з 4 лютого, де зазначаєть ся, що У. П. Рада в далеко вищій змислі є справжнім правительством ніж петроградська рада народніх комісарів. Коли вдасть ся Раді відвернути від України грозу анархії, облекшити ся завданнє інших держав, що повстали на руїнах царської імперії. Тому признаннє незалежности України з боку центральных держав має значіннє і для цілої колишньої російської держави, якого Троцький не усуне дискусією.

Посол Штрефеман писав у берлінській „National-Zeitung“ з того самого дня: „За зле брали німецьким і австрійським делегатам, що вони сильно підкреслили в переговорах вартість економічних угод України з центральними державами. Але українським уповновласненим фактичнi відносини так добре відомі, що се мале матиме значіннє для переговорів. Зрештою не треба бачити в заступниках України недосвідчених, сентиментальных, опанілих молодого незалежністю політиків! В економічних справах дуже тяжко з Українцями переговорювати. Народні погляди про торговельні здібности Українців пригадують приповідки, якими протиставить ся на орієнті Греків іншим народам. Панове з Ради за те, що можуть дати, поставлять свої домагання. Та з другого боку вони скажуть собі, що їх ціле істнуваннє залежнє від успішної гарантії їх незалежности з боку центральных держав. Коли наступить ся успішність гарантії, в такім разі стануть большевицькі горди незначними бандами. Але умовою сього є шире сплетеннє України з центральними державами в міцній формі“.

Вечірній „Berliner Tageblatt“ з 5 лютого в передовиці „До берлінських нарад“ згодив ся з сими виводами: „Правдоподібно — читаємо тут — берлінські наради, наскільки торкають ся України, порушають ся в сїм змислі. Забезпеченнє корисного економічного руху та створеннє гарантій істнування незалежної України се завдання, яких від себе не можна відділити. Одно очевидно залежить від другого“.

З повною помилкою і досить протиукраїнською передовицею виступила „Arbeiter-Zeitung“ з 7 лютого п. з. „Чи окремий мир з Україною“, де виводить, що мир з Росією можливий, а відносини до України треба так упорядувати, щоб вони не стали в дорозі до миру з Росією.

Преса про мир почвірного союзу з Українською Народньою Республікою.

У Відні на вістку про підписаннє миру між почвірним союзом і Україною „Neue Freie Presse“ видала 9 лютого перед полуднем окреме виданнє, подаючи отсю офіційну телеграму: „Мировий договір з Україною підписано сьогодні рано о 2 год.“

Полудневі часописи „Neues Wiener Journal“ і „Wiener Mittags-Zeitung“ зазначили коротко, що мир мусить викликати загальну радість. Ширше задержали ся над сею подією по полудневі часописи. „Neue Freie Presse“ принесла вступну статтю п. з. „Перше заключенне миру! Передім війни“, віддаючи самим заголовком одно зі значінь події, відмічене загально цілою пресою. Сей перший мир мусить зробити сильне вражінне скрізь по державах порозуміння, в першій мірі в Румунії й Петрограді. Багато війська стає вільним. Мир побідив небезпеки голоду. Можна очікувати приєднання інших народів до миру, а на сході розпочала ся відбудова мирного стану. В інших статях зайняла ся часопись справою збіжених засобів України, значінням мирового договору для виживлення Австрії, історією мирових переговорів з Україною і подала мирову програму Української Народньої Республіки й голоси двох Українців-послів до австрійського парламенту з приводу заключення миру: д-ра Евгена Петрушевича з Галичини й Іллі Семаци з Буковини.

„Neues Wiener Journal“ назвав 9 лютого початком кінця всесвітньої війни, подав короткий огляд берестейських подій, внутрішніх боротьб на Україні, заяву в справі большевицьких інформацій про Україну та большевицькі „побіди“ й про Україну яко територію, з якої можуть центральні держави спроваджувати бажані продукти. Зміст сих двох часописей се зміст і інших денників. Згадати-б думку „Reichspost“ про евентуальність збройної помочи центральних держав Україні проти Московщини.

З вечірніх віденських часописей того дня задержимо ся на передовиці „Перше заключенне миру“ у „Wiener Allgemeine Zeitung“. Зачинаєть ся стаття ствердженням радісної вістки, яка у всіх шарах населення викличе радісний відгомін і піде з Берестя в широкий світ: „Перший мировий договір робить ся з державою, яка не існувала в часі вибуху війни, та з народом, котрий у хвилі, коли російський царь накинув на своїх підданих криваву боротьбу, не мав права з власної повновласти означувати свою долю. З державою, яку щойно зродила сама війна, та з народом, що своє право на самоозначенне має завдячувати фактові, що тиранську владу російського царя розтерто на „польських і українських бойовищах“. Далі по ствердженню світово-історичного факту, що сьогодні нема вже Росії, зазначаєть ся, що заступники України перші здобули ся на відвагу заключити мир. „І без сумніву тим вступили вони на той шлях, який для молоді держави є дійсно шляхом на волю і гарантує їй можливости розвитку, які здобув український народ через всесвітню війну й через упадок російської царської держави“. Зазначивши, що сила молоді республіки міцніша з дня на день, підкреслив автор, що „се вказує певно на велику політичну второпність теперішніх українських володарів, що вони поспішили ся дати мир своему народові“.

Урядова „Wiener Abendpost“ писала з приводу миру: „Ми заключили мир з державою, міцне уформування якої дуже обіцяючи відрізняєть ся від хистких хвилевих явищ північної Росії, що розпадаєть ся. Договір установає плідні відносини, які звязують нашу монархію з Україною, на будуче могутнім і спроможним сусідом, відносини, що можуть мати велике значінне для наших можностей господарського розвитку й цілей“.

„Fremdenblatt“ з 10 лютого почав свою передовицю ствердженням, що „в літописі всесвітньої війни треба буде втягнути, що 9 лютого 1918 р. о 2 год. вранці підписано перший мировий договір“. Ся подія мусить мати безпосередній і посередній вплив на дальший розвиток випадків. Український народ буде вдячний мужам, які вирішили таку важку постанову. На Україні повітають заключенне миру з таким самим вдоволенням, як в центральних державах, крім того тішитимуть ся забезпеченням, яке отримав через те самостійний розвиток українського народу. Центральні держави не хотіли мішати ся в московсько-український спір. Українцям вдало ся з повним успіхом виступити в обороні прав своєї рідної мови та своєї

окремішности, які століттями давлено. Заключенне миру зміцнить становище українського правительства. Українці мусили думати, що при дальшій воєнній стані можливі ще зовсім несподівані звороти у великій Росії, підмінованій у внутрішнім життю. А проти таких зворотів тим краще захистить ся Україна, чим більше вибудує тимчасом власних інституцій. Крім політичних користей немаду ролю відіграють і економічні.

В передовиці „Мир з Україною“ „Neues Wiener Tagblatt“ зазначив, що 40 мільонів горожан нової держави перестали бути ворогами почвирного союзу. Мир з Україною матиме могутній вплив і перемаже всі перешкоди. В окремій статі зайняла ся часопись „Мілітарним значінням миру з Україною“, а в економічній відділі „Збіженими вивозами з України“ (можливостями ввозу й вивозу, значінням пристані Одеси для товарового руху з Україною і справою валюти в товаровім русі з Україною).

У своїй передовиці „Мир“ тішить ся „Die Zeit“, що ще є щось таке, як мир, що ще можливо, щоб народи, вільні від марева й ненависти, подали собі руки й подумали про те, як один міг би другому помогти й пособити в господарстві й культурі. Є пекучий інтерес сорокміліонової української великої держави й центральних держав, аби в сій новій державі настали можливо найскорше упорядковані політичні й економічні відносини та щоб домова війна покінчила ся побідою тих верств, що забажали приязни з сусідами. Автор припускає, що важні берлінські наради при участі військових заступників були почасти присвячені питанню, як захистити Україну проти химер теорії й практики Троцького.

В передовиці „Мир з Україною“ назвав його „Neues Wiener Journal“ запорукою кращої будучини. Мир з Україною доведе до закінчення війни на цілیم східнім і румунським фронті й улекшить виживленне центральних держав.

„Oesterreichische Volks-Zeitung“ приписує в передовиці „Перше заключенне миру“ йому рішаче значінне. Україна в мирних відносинах до центральних держав се заборолу проти Росії з її анархією.

„Illustrierte Kronen-Zeitung“ зазначила, що на урожайних полях України зійшов перший засів миру, а „Die Neue Zeitung“, що воєнна дурійка зближаєть ся до кінця.

„Illustriertes Wiener Extrablatt“ у передовиці „Заключенне миру з Україною“ підніс, що Україна щойно з хвилею опертя на центральні держави може вповні користати з тяжко здобутої волі. Тепер має українська держава повну волю руху, може упорядкувати свої відносини, здобути безпечність і ціл та вступити на шлях економічного розвитку. Українці виказали зрілість і розумінне, коли жадні принадні гасла, ніякі обіцянки й дипломатичні заходи не могли їх відвести від шляху, на який вступили.

Велике значінне приписав тій обставині, що Україна перестала бути ворогом осередніх держав, „Deutsches Volksblatt“ у передовиці, де стверджуєть ся, що від довшого часу не прийняли якоїсь вістки з таким великим і загальним вдоволенням, як вістку про мир з Україною.

Зі статей і заміток недільної „Reichspost“ треба піднести зі статі „Оборона першого мирного фронту“ справедливу думку, що по заключенню миру большевики подвоють свою ворожість супроти України. „Виступити проти таких ворожих загій з найбільшою енергією є в найвищим інтересі центральних держав... Народи центральних держав певно рахують на те, що правительства та їх заступники в Берестю виступлять з залізною рішучістю проти кожної загії Троцького, зверненої проти миру, та що перший мирний фронт, який ми здобули, буде забезпечений з тою самою рішучістю, що різні бойові фронти світової війни“. Про фінансову поміч Україні й потребу як найшвидше очистити її від большевицьких банд говорить ся також в іншій місці часописи.

Зате орган партії, якої ніколи не турбувало те, що український народ стогнав у московській неволі, „Arbeiter-Zeitung“,

дуже невдоволений миром і вважає мир з Україною зиском тільки в такому разі, як центральні держави не мішатимуться в справу Росії й України. Мир з Україною тільки в такому разі добрий, як приведе до загального миру.

Одною з тих часописей, що тепер найбільше пишуть про Україну, є „Neue Freie Presse“. У передовиці недільного числа зазначено передовсім з огляду на подію 9 лютого потребу зміни внутрішньої політики Австро-Угорщини супроти австро-угорських Українців. У статі „Перше заключення миру“ гр. Юлії Андраші вказав, що під господарським оглядом мир з Україною має більше значіння ніж з Росією, застерігся, щоб договір не торкався внутрішніх відносин монархії, й не поминув сього явища, що таємні переговори швидше увінчалися успіхом ніж прилюдні. Гр. Стефан Тіса висловився перед кореспондентом тої самої часописи, що мир з Україною зробить вільною велику армію та матиме вплив на Румунію і поправу справи виживлення в осередніх державах. В гарній статі представив проф. Ганс Іберсбергер розвиток змагань України до самоозначення від революції до війни з Московщиною. „Також ся боротьба — кінчить автор — скінчить ся і Україна зможе тоді посвятити ся праці відбудови. Як у часах боротьби й перших кроків до національної самостійности, хай також в мирі її великий провідник Грушевський, що так спокійно та скромно стоїть позаду та, стоячи понад партіями, має перед очима тільки велику національну ціль, ще довго живе для молодой держави“. З інших статей і вісток треба зазначити вістку, повторену за „Berliner Zeitung am Mittag“, що наради в Берліні обіймали також гарантії існування України з огляду на Московщину.

З будапештських часописей „Pester Lloyd“ з 10 лютого підкреслив, що „першим народом, який має часте відістати ся з міжнародних боїв, є давня і славна, з великою історичною традицією українська нація. Численні блискучі імена, яких доставила Україна ріцї духового життя. Царський абсолютизм, а також націоналістичні великоруські партії ганебно винагородили збагачення російської культури українською кровю. Український народ був засуджений на загибель. Перемога центральних держав, яка всім народам російської держави принесла визволення, промстила також українській нації шлях до самостійного національно-державного життя. Сердечним привітом поздоровляють нації австро-угорської монархії український народ, першим ділом котрого в його новопридбаній, навязуючій до славной минувшини самостійної державности є заключення миру. Згадки про тяжкі й ясні дні лишають ся в пам'яті народів. Хай буде прихильним протівником будучого співжиття монархії й України те, що швидко й без терть могло прийти до порозуміння в справі повороту до миру по твердих воєнних літах“. У дописи з Берліна підкреслена вага миру з Україною під тим оглядом, що се є перший перелім політичного фронту ворогів осередніх держав. Як поважно беруть сей мир центральні держави, про се незабаром переконують ся Українці на підставі факту.

В „Magyar Hirlap“ гр. Куен Гедерварі висловив ся про мир з Україною, що він дуже тішить ся миром, бо вважає його вихідною точкою до миру з іншими державами, які повстали на руїнах Росії. Припускає, що нова держава буде в силі зорганізувати міцну державну будову, яка матиме всі засоби до розпорядження, щоб в сих тяжких часах поклати всі небезпеки й перешкоди.

В Берліні донесли надзвичайні видання про заключення миру з Україною. „Tägliche Rundschau“ назвала сю подію рішачою зворотною точкою в дипломатичній історії війни. Осягнення миру приписала „Deutsche Tageszeitung“ з одного боку діяльності мирових делегатів, а з другого сильному бажанню миру й рівночасно бажанню незалежности українського населення.

„Berliner Zeitung am Mittag“ писала: Підписано мир. Група з 40 мільонів людей відриває ся від фіктивнво

мільярда наших ворогів і хоче нас відтепер називати приятелем і мирним сусідом. Президентом Української Центральної Ради (мільно, Ради народніх міністрів. Ред.) є Голубович, той самий муж, що вів з нами головну частину переговорів. Ся єдність особи є запорукою дальшого доброго порозуміння. В першій лінії матиме мир для учасників економічне значіння, але політичні наслідки може будуть ще цікавіші. Він принесе передовсім самій Україні найбільше політичної користі. Південно-російські автономії будуть схилити ся до її проводу, скріплять і підопруть її. Та навіть в анархістичній, виголодній і хаотичній північній Росії матиме слово мир „дуже позитивний звук. Большевизм має бути заразливою хворобою, але мир ще більше. 70 мільонів змучених великоруських душ жде гаряче на нього, а навіть на заході почують сьгодні вістку про перше заключення миру. Вона буде там немов відповідю на Версаль“.

„Berliner Tageblatt“ підкреслив головню економічний бік справи. В статі „Україна“ Ганс Форст вважає наслідки миру для України, Росії й центральних держав непроглядними. Україна переживає тяжку кризу. Небезпека не така велика від ударів большевиків зовні, як в большевицькій русії в самій середині України. Мир доведе до великого загострення польсько-українського протівенства. Автор сподіваєть ся, що німецька політика доросла до сих великих проблем і знайде з теперішнього замішання на сході шлях до остаточного мирного уурядкування справ. У статі „Київ і Петроград“ „Vossische Zeitung“ підкреслила, що берестейські переговори довели до такого вислідку, якого ніхто не сподівав ся при їх початку. Редакція далека від того, щоб зменшати практичний вислід сих переговорів, що більше, тішить ся сим фактом і може оцінити його вартість, бо мир з Україною має моральну вартість і є доказом сили Німеччини, але все-таки вважає сей мир тільки в такому разі добрим, як він доведе до миру з цілою Росією.

„Der Tag“ (Berliner Lokal-Anzeiger) підніс, що Москалі були найбільшим ворогом України. „Як символ цілої української історії терпіння робить се вражіння, що країна в хвилі, коли вона знову зриваєть ся до самостійного державного й культурного життя, мусить робити се в яркім протівенстві до нинішніх спадкоємців старого московського режиму кнуга, з якими вона так радо розійшла ся-б тихомирно. В тихій, незаприміченій світом праці довершено великого діла заключення сього миру; бо таким воно є, хоч навіть для України є безмежно більшого значіння ніж для середніх держав, для яких з тим заключенням миру перший раз переламано перстень ворогів. Правда, переламано на важнім місці.“

* * *

*І знов весна... І знову жар в крові
І серденько що день жвавіше б'єть ся,
Та тільки мруть в устах слова любові,
Бо кризно б'ють ще хвилі життявсі
І кров невпинно леть ся...*

*Крутом весна! Природа справжній рай!
І сонечко з небес так весело смієть ся,
І втішно так бурмоче водограй,
І співі солов'я наповнили весь рай, —
А кров невпинно леть ся...*

*Будь проклат той, хто винен в цій різні,
Хто так багато мха скоїв, — подивіть ся:
Там, де були міста хороші та ясні,
Повсюди кістяків миш вороги страшні
Та жаж і сум... О доле!.. Схаменіть ся!..*

Полонений М. Капельгородський.

Militarismus.

Хто бачив раз ту військову параду, що кожного дня в полудне відбуваєть ся на гавит-вахті в Берліні, то вона зістаєть ся у нього в памяти на завше. Для не-Німця воно щось дивне й незрозуміле.

— „In die Glieder muß euch, Kerls, die Disziplin hineinfahren!“ (у всі сугави має вссати ся вам військова дисципліна) — горлає на муштрі в касарні пруський підофіцер своїм храпливим голосом.

І підкидають вояки ноги в гору, як ті орловські рисаки, і машерують, як деревляні ляльки на пружинах, а запятки товчуть по бруку, що аж дуднить.

— „Paradeschritt auf der Stelle getreten!“ (парадний крок на місці).

Се не люде, се не німецький Міхель або Франц, так собі кождей для себе, осібняком, се машина.

Потисне Гінденбург на електричний гузик, а ся машина суваєть ся і пересуваєть ся, а всякий Франц і Міхель — се лише зубчик у колісцятка тої велетенської машини.

Бачили ми ту машину при роботі в час сеї світової війни і в Бельгії і в Франції і в Росії і в Румунії і в Сербії і наслідок в Італії. Чотири довгі роки робить та машина на всій парі і все та сама точність в роботі.

Розумієть ся, що не обходить ся без того, щоб деякі зубці в тій машині не виломилась і не попусвали ся. Але нові зубці вставлено, попсовані колісцятка направлено й машина робить свою роботу дальше.

Не люблю я Німців, а особливо Прусаків. Одначе треба їм признати, що вони своє вояцьке ремесло знають і що той інструмент, який у своїй великій біді сотворив король Фридрих II, а який дальші віки удосконалили, подиву гідний.

Мілітаризм може, розумієть ся, бути усякий: і рабівницький і охоронний, і за царя і за республику, і буржуазний і пролетарський.

Суть усякого мілітаризму однака, все одна й та сама. Мое „я“ мусить чи добровільно чи насильно підчинити ся волі і команді до одної цілі і стати зубцем в зорганізованій машині.

— „In die Glieder muß euch die Disziplin hineinfahren!“ (у сугави має вссати ся вам військова дисципліна).

Нема ліпше зорганізованої партії на світі, як німецькі соціалісти, а вони самі признають, що взорець для своєї організації узяти з німецького війська.

Чи прийде коли той рай на землю, де люде будуть жити між собою в мирі і згоді, де всі списи й гармати перетоплять ся в рада, як про се мріють пацифісти, я не знаю. Знаю, що про той рай мріяв уже евангелист Іван у своїй Апокаліпсї, а від того часу минуло віків кільканадцять!

Думки про „поступ і рай“ на землі леліяли Овени і Фурієри і Маркси і Енгельси й інші теоретики соціалізму. В глибині душі стоїть у Леніна й у Троцького-Бронштейна та віра про щастє і рай на землі.

Одначе прийшла та хвиля, що в їх руках опинила ся власть і сила, щоб завести той рай на землі, і викотили вони гармати проти Таврійської палати, де засіли Установчі Збори, і розігнали їх багнетами. І виходить, що не може спасатись усякий по свому, а всі по Ленінсько-Бронштейнівському рецепту й „на сьому бить“.

На руїні царату заложилась Українська Республика. Всі суспільні верстви: і робітники і саддати і селяне там в Центральній Раді і всі народи, що заселяють Україну: і Москалі і Жиди і Поляки мають своїх заступників і тут і в Генеральнім Секретаріяті. Здавало ся-б, тут і переведене в житте, що називаєть ся самоозначеннем народів, яке голосить большевицька платформа.

Та спілка Ленін-Бронштейн, що в одній руці держить стяг, а на нїм напись „самоозначенне“, має в другій нагайку цілком по царському первозору на тих саме, що вспіли самоозначити ся не по їхньому розумінню. Між теорією і практикою показала ся велика пропасть і рішати тут буде, як і всюди в таких життєвих конфліктах, воєнна сила. Бо воєнна сила, як се сказав теоретик мілітаризму німецький ген. Кляузевіц, є і буде останнім і найсильнішим аргументом усякої дипломатії. Я вірю, що керманічі української військової сили держать ся теорії Кляузевіца й приладили уже заздалегідь добре зорганізований відпір на ту самозванчу большевицьку харківську хрю з Медведевим і Шахраєм на чолі. А ще більше я вірю і надію ся усім серцем, що в тій воєнній силі є один дух і те самосвідоме, з душі й серця плывуче підпорядкування свого особистого „я“ одній цілі: „Або волю Україні добути, або вдома не бути“.

А тепер одно слово до моїх галицьких земляків. Що галицько-українські полки доказували чуд хоробрости й витривалости, про се знає австрійський і німецький генеральний штаб. Про Українців кажеь ся, що вони не подають ся і вдержують, хоч їх втрати в рядових перевищають тих звисних у стратегії 25%, що ні про яку націю того сказати не можна, і тепер розписують ся газети про тих „Kaiserschützen“ (цісарських стрільців), що в альпєйських горах борють ся проти Італійців, але що ті новозложені Kaiserschützen—то самі наші Гуцули, про се мало хто знає. Ті безіменні Гриці й Івани від рада й від сохи—то прегарний вояцький матеріал. Зложені й розумно зорганізовані, дають вони інструмент в руки, з яким хоч світ здобувай.

І плакали земляки й нарікали, що в тих галицько-українських полках Українців-офіцерів нема та що й взагалі між офіцерським корпусом Українців майже не видати. Плакали й нарікали тепер, в часі сеї світової війни.

А як я роками перед війною закликав українську суспільність, аби давали хлопців до юнкерських (кадетських) шкіл, виходячи з того, що й в тім все-таки в державі впливовім стані нам треба мати своїх людей, деякі газети відмовляли ся надрукувати мій заклик, а багато людців називало мене по галицькому звичаю просто запроданцем або зрадником народньої справи.

„Ліпше нехай він писарем буде в яким уряді, то все він не пропаде для народу“. Якийсь дивний дух антимілітаризму вів у нашій суспільности — й віє ще тепер, не зважаючи на досвіди, які поробила наша суспільність під час сеї війни.

„А чи воно шкочило-б українській справі, якби командуючим генералом у Львові або в Перемишлі був Українець?“ питаю тепер я ще раз. Тисячі земляків повисли на гиялках, Ruthenenverrat (українську зраду) піднесли проти всіх Українців вшехполяки й використали той закид для своїх політичних цілей. Я гадаю, що багато з тих земляків жило-б до-тепер.

Згодом прийшла й наша суспільність до голови по розум і почала по нашій галицькій землі закладати Січи та Соколи з вояцькою дисципліною. І склало ся притім дивне диво, що хрестними батьками тих Січей і Соколів були радикали й соціалісти, антимілітаристи в своїй душі.

З радим серцем і з усією душі вітав я сей прояв самосвідомого й самовільного підпорядкування під дисципліну, бо сього саме, сеї дисципліни, сього самовільного обмеження свого особистого „я“ в нашій суспільности на жаль дуже мало. Кождий з нас і ми всі гетьмани. Та на жаль ті самоособисто вибрані гетьмани приказувати не вміють, а слухати й підпорядкувати ся то їм уже цілком не по душі. Зійдеть ся три чоловіки, то у них чотири думки, а зійдеть ся десять, то у них думок двадцять і пять. Збираєть ся рада, а проти неї чорна рада й розбиваєть ся все на гуртки й гурточки, а ті гуртки й гурточки ворогують і воюють проти себе завзятійше ніж проти ворога, якого вони ніби-то побивати зібрали ся.

Від щирого серця вітаю я організацію Українських Січових Стрільців, бо вірю, що той воляцький дух дисципліни піде від них у всю нашу молодіж і всю нашу суспільність.

Vivant, crescant, floreat У. С. С. Держить високо прапор дисципліни, бо час лютий для нас Галичан і дуже буде вас треба, як коби що до того...

„Вся земля наша велика и обильна, а наряда въ ней нѣтъ; да поидѣте княжить и володѣти нами“—писав про наших предків Нестор-літописець. Щоб про теперішній час знову не писав того самого новий Нестор, про се мусимо подбати по обидва боки кордону.

Одиноким засобом проти сього є організація на воляцькій дисципліні.

In die Glieder soll euch die Disziplin hineinfahren.

А. Окуневський.

Війна між Московщиною і Україною.

(Продовження)*.

Розбродження большевиків. Розбродження большевиків на Україні поступало доволі успішно. Осередками большевицького руху на Волині стали: Староконстантинів, Рівне, Шепетівка. В районі Здолбуново й ст. Шепетівка прийшло навіть до досить значної сутички. В результаті большевиків розброджено. Українцям досталося 105 гармат, 500 кулеметів і 10.8000 рушниць. Весь витебський полк здав ся на запропонованих Українцями почесних умовах; його відправлено в Росію. Далі головна сила Українців пішла на Рівне назустріч большевицькому війську, що йшло з Луцька. Одночасно Українці направили ся на Староконстантинів. По дорозі розброджено два большевицькі ешелони. З огляду на домагання большевиків швидко вислати їх за межі України генер. військовий секретарь дав приказ усім салдатів-Великоросів, чи то з розброджених частин, чи просто йдучих на відпустку, відправляти без зброї у внутрішні губернії Росії через Жолобин або Катеринослав (26/XII). Українські частини розбродили большевицьке військо в Староконстантинові. Большевики пробували закликати до Староконстантинова військо з фронту (27/XII). По зайняттю Староконстантинова захопили Українці 10 самоходів. Делегація большевицьких частин прийшла туди для переговорів з Українцями про перемир'я (28/XII). 30/XII було становище Українців у Константинові сильне. Арештовано большевицького командуючого 11 армію з усім його штабом.

В районі Казатина—Здолбуново розброджено три большевицькі полки. Розброджені салдати поклялись честю, що ніколи ні при яких умовах не виступлять проти України. Після того розбродженим салдатам віддано зброю. В Рівне приїхав з Луцька ешелон большевиків. Там було мало Українців, тому большевики без труднощі зайняли місто (28/XII).

19 грудня українські частини в Білій Церкві розбродили всі місцеві військові большевицькі відділи. 27 грудня в Києві одержано вістку, що в звенигородським повіті зявило ся кілька ешелонів большевиків, які зразу почали війну з українськими частинами. В сутичці впало 10 большевиків. Українське військо зайняло ст. Коростень, важне перехресте залізниць, яке було в руках большевиків і представляло велику небезпеку для Києва (30/XII).

„Роб. Газ.“ з 5/I 1918 р. донесла, що на розпорядок квартири на Коростень посуває ся військо проти Українців, але серед нього росте невдоволення і неохота проливати братню кров. Під напором таких настроїв війська виборний командуючий 7 армією прислав комісарови Певному телеграму з заявою, що коли армія дістане харч, будуть спинені всякі виступи з боку армії проти України. Тут мова про большевицький відділ 55 дивізії (1/I).

З Бердичева повідомляли 22/XII, що розбродження большевицьких відділів на південно західнім фронті йшло успішно. В Іванківці окопав ся ескадрон кавалергардського полку, але під напором українських панцирних машин він піддав ся без

спротивлення. При розбродженню інших ескадронів не треба було й погроз. Вони визнали владу Г. Секретаріату та здали зброю й полкове майно по опису. Взагалі в Бердичеві й інших місцях розброджено кілька полків. Через Бердичів проїхало біля 1000 розброджених большевиків, які домагали ся, щоб їх відправлено в Росію через Київ. Щоб не допустити до небажаних випадків і ускладнень, їх відправлено через Жолобин. Через Шепетівку проїхали три ешелони віденського полку за межі України (30/XII).

В Жмеринці українські частини почали розброджувати большевицьке військо, в тім числі й полк большевицького гвардійського корпусу. Сі частини йшли на Київ. Розбродження відбувало ся зовсім спокійно (22/XII). Кілька днів пізніше в управу південно-західних залізниць поступили відомости, що большевики почали обстрілювати Жмеринку з тяжких гармат (26/XII). Большевицькі позиції на південно-західнім фронті падали одна за другою. Всі приготування до наступу проти України ліквідовано здебільша з самого початку. 25 грудня Українці розбродили панцирний відділ, який большевики послали на Житомир. В руки Українців попало 6 панцирних самоходів і 4 траншейні гармати. По приказу комісара Української Народньої Республіки команду панцирників розформовано, а салдатів відправлено до відповідних військових начальників. В ночі на 25 грудня українське військо зайняло штаб 11 армії. Командуючого армією й увесь штаб арештовано. Салдата Чудновського, якому Криленко доручив формувати штаб південно західного фронту яко новому головнокомандуючому, задержано. Частини 2-го гвардійського корпусу почали здавати ся українському війську (27/XII). Розбродження сього найнадійнішого й найпевнішого збірника большевицьких сил відбувало ся в районі Жмеринки. Салдати без перешкод здавали ся Українцям, бо серед них панувала паніка, невпевність мети та зневіра, чи сі узброєні виступи мають який змисл (30/XII).

В справі перемир'я в „царській залі“ жмеринського залізничного двірця при урочистій обстанові 26 грудня зустріли ся представники ворожих сторін, большевиків і Українців. Засідання тягло ся з перервами 18 годин. Деколи доходило до такого напруження, що могло прийти до зриву переговорів. Особливо пристрасно вели ся переговори про відкликання з України російського війська в центральну Росію, а українського на Україну. Сей проєкт сторони прийняли, та в сім змислі винесено ухвали. Перемир'я заключено на 5 днів, від 8 год. ранку 27 грудня 1917 р. до 8 год. 1 січня 1918 р. На протязі перемир'я большевики зобов'язали ся запитати совіт народніх комісарів, чи він годить ся на відкликання з України свого війська, а українські делегати взяли ся передати теж саме урядови Української Народньої Республіки. Після закриття засідання на ст. Жмеринка відбув ся ряд віч. Большевики, які виступали на них, ганьбили політику совіту народніх комісарів і одночасно висловлювали ся проти Ц. Ради, бо казали, що вона „буржуазна“ (30/XII).

У Волочиськах між Українцями й большевиками йшла вперта боротьба. 22 грудня Українці зайняли Волочиська, 23 грудня надїхали сюди два большевицькі полки й арештували раду. Большевики при арештах виявили особливу жорстокість. Одного члена ради вбито, другому виколено очі багнетом, сімох побито. 25 грудня арештованих членів ради увільнено (30/XII). З Волочиськ прибули нові ешелони большевиків до Проскурова. Всього в Проскурові стояло 20.000 війська. Одна частина не хотїла виступати проти України. З Проскурова відправили большевики військо на Староконстантинів (28/XII).

„Роб. Газ.“ з 1/I писала, що революційному комітетови залізниць України донесено з ст. Зерново, що там Українці розбродили большевицький тяжкий дивізіон, в яким було 1000 людей. Розбродило їх 45 українських козаків. Отаман „курня смерти“ Миляшкевич запитав революційний комітет, що робити з ешелонами, майном і відібраними гарматами. Розброджено большевиків також у Північній Новгороді. Повітовий комісар Курдюмов подав до відома Г. Секретаріату, що після розброд-

* Пор. ч. 188-189.

ення большевицької артилерії зосталося 1000 коней, і питаю, що з ними робити. „Роб. Газ.“ з 4/І донесла, що в районі Жмеринки відбувалося роззброєння большевицьких частин; салдати-большевики радо віддавали зброю та прохали лише вільного пропуску до дому. З найблизших станцій Шепетівка й Староконстантинів находилися в руках українського війська, Проскурів і Гречани в руках большевиків. Між Староконстантинівом і Гречанами встановлено нейтральну зону, куди не допускано війська ворожих сторін.

На Поділлі. „Роб. Газета“ з 26/ХІІ донесла, що біля Браїлова йшов далі бій між большевиками й Українцями. Залізницю розібрано в багатьох місцях. На ст. Браїлов роззброєно большевицькі військові частини, сконцентровані в районі Гнивань—Браїлов. Роззброєння переведено так вчасно та швидко, що большевики не мали часу висадити в повітря мостів, хоча все було майже готове. Роззброєних большевиків відправлено через ст. Христинівку на Черкаси й далі в напрямі на Брянськ (28/ХІІ).

„Роб. Газ.“ з 1/І писала: Довкола Жмеринки стоїть 8 гвардійських полків, які входять в склад 2 гвардійського корпусу, що вже здавна славиться крайнім большевицьким настроєм. Головна опора большевиків се кекельгольмський полк, але й він в останню пору стратив свій большевицький запал. В полках сильне хвилювання. Один батальйон волинського полку взяли Українці в полон на ст. Казатин і роззброїли його. Один з гвардійських стрілкових полків майже увесь здав ся українському батальйону на ст. Браїлов. Та сама часопись з 3/І доносила, що термін перемир'я біля Жмеринки скінчився. Боятися, що знову почнуть ся бої. Залізнична адміністрація видала розпорядок вивезти з району довкола Жмеринки рухомий склад в Казатин. Українці поширили між вісьмома большевицькими гвардійськими полками 100.000 відозв і приказ про розпуск салдатів-Великоросів. Сей приказ зробив велике вражіння. Маса салдатів рушила до дому, а ті, що зосталися, заявили своїм комісарам, що вони не підуть проти Українців. Большевицькі комісари зажадали вільного пропуску в Росію. Корпусові зовсім утратив своє значіння.

На Херсонщині. „Робіт. Газета“ з 18/ХІІ доносила, що в Одесі було тривожне становище. На вулицях відбувалися сутички гайдамаків з червоною гвардією та матроськими відділами, що прийшли на допомогу большевикам. Дуже ускладнювали справу виступ анархістів, грабіжництво й п'янство. Осередки ворожих сторін, помешкання Ради й совітів, обставлено патрулями з кулеметами. Сили Українців збільшилися 4-ма ешелонами, які вертали ся з фронту та, почувши про одеські події, звернули в Одесу. Почали ся переговори про організацію влади в місті на паритетнім принципі, себто Рада й совіти післали в орган влади однаково число представників. Але ніхто не вірив, що ся влада довго вдержить ся, й обидві сторони далі збільшували свої сили.

В Миколаїві дійшло до кривавих подій. Ранком 29/ХІІ почула ся стрілянина з кулеметів і рушниць. На вулиці біля державного банку почала ся перестрілка між гайдамаками та червоною гвардією. Гайдамаки закликали на підмогу роту 45 запасного полку й закріпили ся біля банку. Під час перестрілки вбито одного гайдамака й одного червоногвардійця. На Миколаївській вулиці гайдамаки поставили кулемет і відбівали атаки большевиків. Гайдамаки зайняли залізничний дворець і околиці. Коло полудня наступила тиша (1/І). Кілька днів Миколаїв був у руках большевиків Але 3/І мала „Роб. Газ.“ вістку, що місто увільнено від большевицького господарювання. Всі установи й державний банк зайняли Українці. Телеграф також був у руках Українців. Захоплених у місті большевиків роззброєно.

На Полтавщині. „Роб. Газ.“ з 28/ХІІ донесла, що Ген. Секретаріят військових справ одержав відомости, що українське військо зайняло Полтаву. В останніх днях передтим Полтава була в руках большевицького війська. Військо-

революційний комітет большевиків арештував делегата Ген. Секретаріату підп. Ревуцького. Тепер його увільнено і він прийняв командування над гарнізоном Полтави. 22/ХІІ в Полтаві без розливу крові роззброєно большевицьке військо ** авіаційного парку. В Європейській гостинниці під час наради з большевиками заbito команданта першого богданівського полку шт.-кап. Властивченка, тяжко ранено адютанта полк. Ревуцького прапорщика Шулежка, тяжко ранено начальника штабу полк. Левицького й председателя полкового комітету Моспана (30/ХІІ). Убили й ранили їх полтавські большевики зі своїм ватажком Дунаєвським на чолі. На підмогу підбігли інші українські офіцери, почали стріляти й убили знову кількох офіцерів (1/І). „Роб. Газ.“ з 5/І донесла, що на лінії Харків—Полтава ждуть великих подій. Харківські большевики, згрумадивши значні сили, готовлять ся до походу на Полтаву.

Українізація армії. Як писала „Роб. Газета“ з 26/ХІІ, зукраїнізував ся 32 корпус, а також тяжкий дивізіон 60 піх. дивізії, а по донесенням тої самої часописи з 22/ХІІ на фронті українізація частин йшла швидко та справно. Саме українізували ся: 10 і 71 піх. дивізії, 10 і 26 армейські корпуси. З Гжатська виїхала в Київ кінна бригада, колишні гусарські й уланські полки, які прибрали назву „кінних козачих полків“. Головні частини українського 21-го корпусу задержали большевики біля Ріжиці, але українські 1 і 12 армії представили большевикам ультимативне домагання пропустити 21 корпус, грозячи у випадку відмови післати військо для підмоги 21-му корпусові. Рівночасно українські військові частини з північного фронту, не зважаючи на всі труднощі, почали приближати ся до України.

20 грудня большевики розігнали в Минську Українську Раду. Арештовано 30 членів Ради. Решта виїхала до Києва або в українські військові частини. На білоруським зїзді в Минську обговорювано справу арешту Української Ради. Зїзд виступив з протестом проти вчинків большевиків та з домаганням увільнення арештованих. Так само в Пскові по вічу большевики вламали ся в будинок Української Ради й розгромили помешкання. Біля ст. Рославль (в смоленській губ.) большевики обстріляли український ешелон, при чім убито 18 чоловік і багато ранено (25/ХІІ).

24 грудня пізно увечері комісари румунського фронту давали звітномлення генеральному секретареві військових справ С. Петлюрі. Полковник Слівінський реферував, що самовільно зорганізований большевиками військово-революційний комітет припинив своє існування. Весь гарнізон по большевицьки настроєних, здезорганізованих частин роззброєно. Чотирьох большевицьких ватажків задержано, між ними відомого Рощала й Чудновського. В 7, 8 і 9 арміях уся влада опинила ся в руках колегіальних комісаріятів. Становище зміцнило ся фронтовим українським зїздом. Штаб 11 армії перейшов у руки Українців. Большевики з зброєю скрили ся. Тимчасово командуючим 11 армією назначено полк. Токаревського (26/ХІІ). Українське військо зайняло штаби й установи 4, 6, 8 і 11 армій. В Трапезунді уформував ся український корпус, аби переїхати на Україну (1/І). У звязку з тим почали большевики робити замах, як ось 25 грудня вночі в квартирі румунського фронту на ген. Щербачева, або арештувати неvigідних осіб, як ось членів Української Ради 4 армії Бутка й Сандроса (28/ХІІ).

Українізація чорноморської фльоти. 17 грудня виїхала з Петрограду в Київ команда матросів-Українців балтійської фльоти. Генеральна Українська Морська Рада дістала від Чорноморської Української Ради телеграму, в якій говорить ся, що чорноморська фльота вже знає про ультимат ради народніх комісарів Ц. Раді. Телеграма кінчається закликом піддержувати всіма силами український уряд. Генеральна Морська Рада послала з Києва в Петроград делегатів Нікогду й Ченцова, щоб вони в ультимативній формі домагали ся переведу українських матросів з балтійської фльоти в чорно-

морську (21/XII). Генеральна Морська Рада отримала донесення, що делегація Українців-матросів була у військового народного комісара Дибенка й заявила, що коли моряків-Українців з балтійської флотії не відпустять добровільно на Україну, то вони відіуть самовільно (22/XII). Чорноморська флотія повідомила Ц. Раду про готовість підтримувати її в боротьбі проти большевиків (23/XII). Не зважаючи на заборону „Центрофлотії“ кружляк „Память Меркурія“ з ескадроновим міноносцем „Завидний“ вийшли з Севастополя в Одесу для оборони українських інтересів (25/XII). Морська Генеральна Рада отримала звістку, що командуючий чорноморською флотією адмірал Неміць офіційно признав Українську Народню Республіку та послав в Генеральне Військове Секретарство начальника штабу Муравьова (26/XII). В Севастополі українізувалися міноносці „Зоркий“ і „Звонкий“ (27/XII). На пароходах „Меркурій“, „Воля“, „Остап“ і „Борець за волю“ організувалися чисто українські екіпажі, до яких записалися більшість екіпажів цих пароходів.

Мобілізація сил проти України й большевицькі перешкоти українській мобілізації. Большевики видали розпорядок сформування відділів червоної гвардії по 500 чоловік в одному для посилок проти України (25/XII). „День“ з 26/XII доносить з Пскова: На північному фронті є понад 300.000 Українців. Перед кількома днями у Пскові скликано український фронтовий з'їзд, на якому були представники від усіх українських частин. Розглянуто справу конфлікту між Ц. Радою та совітом народніх комісарів. Большевики були дуже незадоволені позицією, яку зайняв сей з'їзд, і ужили сили. Біля дому Пушкіна, де відбувався сей з'їзд, розставлено машинні карабіни, а в залу засідань уведено большевицьких салдатів. Під погровою розстрілу Українців примушено розійти ся. Не маючи спроможності зібратися, салдати кінчили працї з'їзду на вулиці й піднесли протест проти большевицького насильства. Криленко видав приказ роззброїти 21 український корпус і інші українські частини. Але сього приказу не виконано, бо Українці найрешучішим способом заявили, що зброї не віддадуть. Українські частини ждали, щоб їх відіслано на Україну. В деяких місцях вони вже почали відходити.

З Гомеля на ст. Хоробичі послано 5 ешелонів большевицького війська й 15 вагонів військових припасів. З Петрограду й Москви післали большевики значні збройні сили на південь до Харкова. Большевицький ешелон на ст. Минск, діставши приказ відправити ся на Україну, рішуче відмовив ся від наступу (1/I). Штаб Військової Ради, що приїхав з Москви до Харкова, не міг почати роботи, бо большевики сконфіскували в нього ціле майно й засоби поживи. Криленко та його заступник Мясніков видали в Могилеві розпорядок роззброювати всі українські війська, що йдуть на Україну, й козаків, що повертають до дому. В революційний комітет шляхів України поступили відомости про рух большевицького війська в напрямі на Україну. Так з Брянська виступив у напрямі на Бахмач відділ війська, в склад якого увійшли піхота, артилерія, ланцирні машини й кулеметні команди. Українська влада поробила заходи, щоб не пропустити большевиків далі. В деяких місцях розібрано шляхи. З ст. Лунинець посував ся 515 полк і яко буцім-то українська частина старав ся пробратися до Києва. І. Секретаріат постановив не видавати пайок сім'ям тих салдатів, що яко большевики ведуть активну боротьбу з Україною (3/I). З Брянська донесено „Нашему В'їку“ з 4/I, що артилерія посуваєть ся до українського фронту, а з Москви, що на Київ ішли большевики з південного заходу. З Жлобина донесено до „Роб. Газ.“ з 4/I, що два тамашні полки зовсім були вже зібрані ся їхати на Коростень для піддержки большевиків. Але перед самим відїздом виявилось ся, що в полках більше половини Українців, які не хотіли помагати большевикам, і тому полки лишили ся на місці. Про подібний випадок телеграфували Іен. Секретаріату з Рибінська. В 8 артилерійський дивізіон з Москви приїхав большевиць-

кий комісар і приказав дивізію рушити на Харків, а опісля на Дон для боротьби з Українцями й козаками. Однак артилерія відмовила ся вповнити приказ. Комісар Української Народньої Республіки при 6 армії подав до загального відома, що на зїзді 6 армії постановлено в міжособній війні в Росії тримати ся такого становища: ніякого салдата большевикам, ніякого салдата Калєдіну й Корнілову. Українським військовим частинам у Петрограді не дозволено вернути ся на Україну. Їм робили всякі труднощі щодо харчу й інших необхідних предметів. Так на розпорядок народніх комісарів на ст. Царське Село задержано український авіаційний відділ, який хотів відїхати на Україну. В раді національностей Росії оповідали, що вже на протязі кількох днів сьому відділові не давали харчу; його становище було дуже прикре (4/I). На ст. Липовськ рязько-орловської залізниці задержано ешелон українських салдатів і офіцерів, який вїхав на Україну. В брянським районі большевики виступили в поход обходом на ст. Зерново, бо не могли проїхати престо через ст. Суземки (5/I).

Назначений І. Секретаріатом командуючий усім українським військом, яке бореть ся з большевиками, полковник Капкан видав приказ, в якому приписав усім начальникам і залізничним служаким ужити всіх зусиль для якнайшвидшої пересилки українського війська на місце призначення по першому розпорядку військової влади. Ешелони з українським військом необхідно відправляти навіть раніш поїздів з харчовими продуктами. Про всі випадки невиконання сього приказу полк. Капкан просив доносити йому. Виватпї карають ся по законам війни (5/I).

Між „братніми“ народами. В центральнім виконавчім комітеті рад робітничих і салдатеьких депутатів Криленко подав звідомлення про конфлікт з Україною. Він звалив вину за здеорганізуванне фронту на Українців. Закінчив большевицький головнокомандуючий свою промову заявою, що комісари вживуть усіх засобів проти України, навіть колиб вони були політї кровю („Робіт. Газета“ з 30/XII). „День“ з 26/XII писав, що українська секція офіційно повідомила совіт народніх комісарів, що складає свої уповноваження і в найблизших днях покидає Петроград. З огляду на зірване дипломатичних зносин Ц. Рада мала намір звернути ся до одного з амбасадорів союзних з Росією держав з проханнем перебрати на себе охорону особистих і масткових інтересів Українців, що живуть у Петрограді.

З голосів російської преси про війну большевиків з Україною.

Конфлікт між совітом народніх комісарів і Україною обмірковувадала більшість петроградських газет.

„Воля Народа“ з 19 грудня 1917 з сього приводу писала таке: „Повстанне Центральної Ради України проти большевиків не є повстаннем проти Росії й російського народу, а боротьбою з ворогами й російського й українського народу. Зваливши спільного ворога, обидві національностей подадуть одна одній руки, найдуть спільну мову й через Установчі Збори потраплять збалакати ся, щоб спільними дружніми зусиллями стати до будування спільного даху великого будинку федеративної російської республіки“.

„В'їку“ писав про непослідовність большевиків, їх хитанне то в один, то в другий бік: „Большевики вчора були крайні федералісти, готові розторожити Росію (?) і роздати її, кому завгодно, а сьгодні сі федералісти готові оповістити війну тим народам, що самоозначають ся, як що вони не захотять потонути в морі анархії й бунтівництва“. До сього за примічує „Робітнича Газета“: „Але яка-ж тут непослідовність? Крайні „федералісти“, котрі готові розторожити Росію (ну й розумінне федералізму у „В'їку“!) й „федералісти“, які опові-

щають війну тим народам, що самоозначають ся, та тутже цілком дотримана лінія поведінки... „Федералістів“!

„День“ з 18 грудня у передовиці різко осудив діяльність большевиків щодо України: „Знищуючи на своїм шляху всі здобутки революції, писала газета, большевизм зустрінувся з національним питанням. Вже червоні демократи й чорносопчені ліві відують швидко право нації на самоозначення, визнане російською революцією. Коли виник конфлікт між тимчасовим урядом і Українською Радою, з якою обережністю і педантичністю міністри буржуазної Росії розв'язували національне питання, не хотіли й не могли плямувати революційної чести. А тепер божою милістю комісари соціалістичної Росії знають тільки один засіб „возд'їйствія“ — багнет. Коли в червоному Петрограді наступили часи царського самодержавства, очевидно, тепер доведо ся згадати про свого історичного ката й Україні. Знов уся Росія має спільні цілі скинути тиранію. Хай же будуть і спільні сили“. До сього запримітила „Робітничая Газета“: „Все вірно, тільки одно не точно: Про свого історичного ката Україна згадала не тільки після ультимату комісарів, а ще й тоді, коли міністри буржуазної Росії з „осторожністю і щепетильністю“ розривали національний спор“. Ріжниця між буржуазними міністрами й міністрами — большевиками в їх відношенню до України полягає тільки в різниці темпераменту та вдачі тих міністрів. „Осторожність и щепетильность“ кадетів нагадає купецьку мудрість „сім раз відмір, а один раз відріж“, а наприкінці й „відрізане смикни, може що висмичеш“, тоді як большевики zostались, очевидно, справжніми Славянами й роблять по приказі: „руби сть плеча, авось (знамените московське: авось) что-нибудь выйдет“.

„Нашъ Вѣкъ“ з 28 грудня в статі „Великоруський рух і Росія“ між иншим писав: „Большевики подібні до самодержавців під тим оглядом, що почавши від проголошення цілковитого самоозначення аж до відокремлення всіх народів і націй, большевизм на практиці в першій сутичці з життям виступив ворогом кожного національного й краєвого самоозначення та самоуправи. Большевики проголосили вже війну проти Української Ради й козацьких країв. Коли вони вдержать ся, вони виповідять війну й Фінляндії, Сибірови й Бесарабії, Естляндії й Кавказови. Большевизм робить все, що риболо царське правительство“.

„Нашъ Вѣкъ“ в передовій з 3 січня між иншим писав: „Петроградське робітничє й солдатське населення зле розуміє політику, але й воно розуміє, що відсутність цукру, вугля і останнє зменшення порції хліба до 3/8 фунта на особу є наслідком большевицької внутрішньої політики. Характер сеї політики показав ся дуже яскраво у відношенню до України. Совет народніх комісарів, признавши Україні право на відокремлення, потім виповів їй війну за непризнання влади советів. Він посилає на Україну свої війська, які не відомо, з ким бють ся, а не відомо, з ким заключають перемирре і союзи“.

„Нашъ Вѣкъ“ з 4 січня в передовій статі писав з приводу большевицької пропозиції порозуміти ся: „Як і можна було гадати, совет народніх комісарів мусів відкликати своє виповідження війни Раді. Тепер він пропонує вже Раді почати переговори про порозуміння. Після того, як війська, післані большевиками, в багатьох місцях на власну руку відмовили ся воювати з „внутрішнім ворогом“, рішення почати переговори про загальне „порозуміння“ з боку большевиків не можна не признати розумним. Але тяжко бачити в сих переговорах щире змагання до припинення горожанської війни. Большевики не один раз і цілком правильно заявляли, що горожанська війна є основним каменем їх панування, їх диктатури, яку вони називають диктатурою пролетаріяту. В тих самих документах, в якім большевицькі комісари признають відповідним почати річеві переговори з Радою, вони стверджують своє переконання, що лише советі селянської бідноти, робітників і солдатів можуть створити на Україні владу, при якій сутички між братніми народами будуть неможливі. В перекладі з боль-

шевицької дипломатичної мови на звичайну—се є поклик до повалення Ради на користь хочби якого анонімного ніби-то українського совета, який большевики спромогли ся створити в Харкові. Початок переговорів з Радою є внутрішнім протиріччєм, якого не усуває дипломатичний тон. Від Ради совет народніх комісарів жадає поки-що лише одного: признати контрреволюційність Каледіна й не перешкаджати війні проти нього. Але річ в тім, що не перешкаджати Рада може лише активно, помагаючи большевикам продовжувати внутрішню війну. Большевики й жадають допомоги від Ради й не ховають навіть від неї, що слідом за Донщиною прийде черга і для України, для того своєрідного „самоозначення“, яке шляхом горожанської війни здійснюють большевики“.

„День“ з 4 січня подав статю Заславського під заголовком „Українські настрої“, в якій між иншим говорить ся: „Майже цілий південь відтято від нас лініями на спіх зроблених окопів. Горожанська війна прибирає характер правильно зорганізованої війни. Німеччина прислужно забезпечила большевицькій владі можливість завоювати Росію руками російських же солдатів. Імперіалісти Німеччини школи Рорбаха вітають один одного з успіхом. Їх програма поділу Росії переводить ся в життя, не коштуючи жадної каплі крови німецького солдата. Зате щедро ллють російську кров, але сей товар дешево цінять на німецьким ринку. Про хід воєнних операцій ми майже нічого не знаємо. Большевицька влада не вважає потрібним повідомляти про се своїх вірогідданих холопів. „Центральний виконавчий комітет“, сі кріпацькі душі, записані за Смольним інститутом, — живе в щасливій невідомості й туно дивить ся, як нові й нові батальони робітничої молоді їдуть умирати та вбивати такуж молодь півдня Росії. Сонна змора тягнеть ся, а ціла Росія все ще не може увільнитися від скаменіння. Ми не знаємо, хто переможе на межах України, чи „карна експедиція“ Криленка, чи Українці, які борять ся за свою волю. Але Росії завдають все нові й нові удари. Розклад іде наперед з невинною швидкістю. Перемога большевиків викликає б на Україні такий зріст сепаратистичних змагань на Україні, який поставив би дуже гостро питання про дальше існування російської республіки. Ідея українського „самостійництва“, яка зродила ся в Галичині й живилась з каламутних джерел „Союзу визволення України“ та яку вбила революція, тепер воскресла з новою силою і святкує перемогу. За злочин большевиків, за їх напад на Україну платить Росія. Під умілим проводом українських націоналістів війну між Українцями та большевиками видають за війну Великої Росії з Україною. Пристрасти розпалюють ся з обох боків. Тепер сють ту національну ненависть, яка неминуче дасть багаті паростки в найближшій будучині. І не тяжко мабуть буде зрівняти з землею окопи біля Бахмача, Проскурова, Харкова й інших місць, але тяжче буде зрівняти пірву, проведену тепер в міжнародних відносинах.

„Війна большевиків з Україною дає нову поживу сим настроям, які досі хоронили ся по закутках української політичної думки. Ідея цілковитої державної самостійности України пробиваєть ся і в осередок переконаних федералістів...

„Але в атмосфері дальшої війни при незвичайно складних національних відносинах на Україні українське питання зробиць ся негайно питанням міжнародної політики з її „орієнтаціями“ в бік різних держав. Боротьба з націоналістичними настроями набуває особливого значіння. Демократія Великої Росії мусить яскраво показати українському народови, що на межах України стрінули ся не два народи, російський і український, а два політичні табори, й до того табору, який бореть ся за свою національну волю, прилучаєть ся ціла чесна, незалежна й дійсно революційна Великорусь. Треба всіма силами боронити ся з тим представленням, ніби-то проти України стоїть єдиний великоруський фронт, „від національних соціалістів до большевиків“ після нещасливого вислову „Вікжеля“. Сей вислів дуже добре використовують у своїх інтересах українські націоналісти. Демократія Великої Росії повинна заявити виразно, голосно й авторитетно, що вона нічого спіль-

ного з завойовниками України не має, що вона кляне убійників української волі, що вона сама знаходить ся під ярмом тих самих завойовників. І сей голос повинні почути на Україні. Хай же не утворить ся у працюючого українського сільського люду й у молодого українського пролетаріату представлення, що робітники та селяне Великої України, які припинили війну з Німцями, підтримують війну з Україною і спокійно дивлять ся на те, як палають українські села, як ллеть ся українська кров, як топчуть в болото молоді поростки української культури. Хай згадає російська демократія, як царські війська руйнували українську Галичину і як ніби сарана насіла урядницька зволоч з гр. Бобринським на чолі на культурну ниву вільного народу. Тепер повторюєть ся таж сама картина. Вже не царські, а большевицькі війська загрожують увільненій Україні, але на чолі сеї армії стоїть буйший чорносотенець Муравйов, а в рядах сього війська й біля нього до сходу зволочі, прикритої червоними прапорами. В грізну для України годину чесна й незалежна демократія Великої України не повинна мовчати. Инакше вона бере на свою душу великий гріх перед революцією та Росією“.

Синки-базарники.

В. Винниченко видав такий листок, н. з.:

Істинно-руські большевики і сини України!

А кадети собі тихенько підхіжують та сласно протирають руки, дивлячись, як з півночі „єдиної, неделимої, брюхатої матушки Росії“ пре на „самочинную, крамольную“ Україну „разухабистий“, розхристаний, істинно-руський большевик. Ще не вмерла „брюхатая матушка“, ще вона панує. Істинно-руський молодець-большевик рознесе на тріски всі „самоопредблення вплоть до полного присоединения к единой, неделимой“. Розмете, розграбує, понизить, напеть ся до нестями, вигидить круг себе все і пняий, зогиджений упаде й закачаніє. А тоді тихенько, підхіжуючи, вриде в лякованих черевичках кадет, приколе істинно-руського большевика, а на його місце поставить істинно-руського чорносотенця. І візьмуть вони тоді знасилувану, зогиджену, винищену большевиком красуню „крамольницю“, Україну, візьмуть її за прекрасні коси і потягнуть туди, де й була вона 250 літ, у „тюрму народів“, „брюхатую, єдиною, неделимую Русь“.

А щож наші землячки? А щож наше воїнство, яке так палко, так пекуче любить „бідну Неньку-Україну?“ Чом же воно не кричить бодем муки, образи і лютої скорби за честь і щастє своєї Матері?.. Де воно, те славне вояцтво України, сини запльованої, знасилуваної істинно-руськими молодцями Неньки? Ах, синки пняенькі лускають насіння в казармах, продають на базарах папіроси і ходять під ручки з істинно-руськими большевиками! Молодці-хохлики, молодці-ребята! Істинно-руський пан кадет вам потім піднесе добру порцію... березової каші.

Лускайте насіннячко, сини України, падайте пняними ногами по казармах, — колись лускатимете ви инше насінне, яке виросте з вашої ласки до Рідної Країни! А виросте! Бо вже дуже не мила істинно-руському большевику Українська Центральна Рада. Аж пинить ся гевал, аж синіє та кричить: долой і буржуазну, і контр-революційну, і таку, і сяку Центральну Раду! А чи бачив же він своїми пняними очима саму „буржуазну“ Раду? Яка вона, які буржуї в нїї сидять? Чи хотів же він її бачити? Чи поспитав у самої України?

Та на віщо те йому? Хіба йому Рада потрібна? Хіба він правди шукає? Большевику не треба самої України, треба українського хліба, цукру, вугля, мяса. І недурно то істинно-руський молодець, так само, як істинно-руський буржуй-кадет, так пупко хапають ся насамперед за Харківщину та Катеринославщину, недурно вони старають ся ударити в саме серце України. Та не диво з большевика, не диво

з кадета, не диво з усіх явних і тайних ворогів України. Всім ясно, чоґо вони хочуть?

А чоґо хочуть наші бідні, нещасні, задурені большевицьким івалтом хохлики. Чи вони не поспитають у свого народу, у своєї Матері-України, що то за Рада? Чоґо вона хоче, чим боліє, до чоґо тягнеть ся всею душею? Нехай прийдуть, нехай грізно, нехай з бодем гукнуть її: а ну давай сюди панів-буржуїв та генералів, що засідають у тебе. І побачать тоді синки-базарники, що дурили їх большевицькі молодці, що оббрехали вони мужицьку й робітничу Україну, що не може поневолена, ограбована царями та панами невольниця на світанку своєї волі кликати на раду тих самих панів та генералів, що мордували, ганьбили і нищили її. І соромно стане синкам-базарникам, як вийдуть на їхній грізний крик із Ради замість буржуїв їхні брати селяне та робітники, і може, обіллеть ся серце їм гнівом на істинно-руських молодців, що так дурили їх. Та чи прийдуть же ті синки? Чи поспитають? Яке їм діло до України, до Рідного Краю, до долі свого окраденого, мужицького, знасилуваного всякими панами народу?

Вони мають повні кишені насіння, вони похожають собі по базарах, слухають істинно-руських молодців і разом з ними лають в батька і в матір і свій нарід і своїх братів-робітників у Центральній Раді і розчавчену, ограбовану, знасилувану пняними большевиками Матір-Україну:

Честь вам, синки-базарники!

В. Винниченко.

3 мирових переговорів у Берестю.

Дня 8 лютого 1918 відбулось засідання австро-угорсько-німецько-російської комісії для управління політичних і територіальних питань. Перед початком денного порядку Троцький старав ся збити обвинувачення, що він затаєв нарочито переговори як в справі польського заступництва, так і в инших, і скаржив ся на нібито офіційно зорганізований похід у німецькій пресі проти російської делегації. Др. Кільман відповів на се, що якийсь похід в пресі є вже через те неможливий, що переговори провадять ся відкрито. Тако само рішуче відкинув він і обвинуваченне Троцького щодо затаєвання переговорів делегаціями почвирного союзу. В тімже дусі висловив ся і провідник австро-угорської делегації гр. Чернів. В дискусії, яка розвинула ся після сього в справі волі преси, Троцький заявив між иншим, що хоч його правительство і замкнуло цілий ряд часописей, але лише зате, що вони кликали до насильства. (Треба було б сказати, що часописи закривають ся за те, що протестують проти насильства большевиків. Ред.).

Після сього прочитав довгу заяву член російської делегації Бобінський яко знавець польської, справи й сю заяву повторив у німецькій мові його товариш Радек. Обидва заявили себе єдино (!) покликаними представниками польського народу, жадали негайного усунення теперішнього польського правительства у Варшаві й скаржили ся на дотеперішній розвиток справи польської самостійности. Вони заявили, що дійсною представницею Польщі є революційна Росія, і покликали ся в своїх висновках на Поляків, що борють ся в рядах австро-угорської й німецької армії. Др. Кільман запитав далі, чи відчитана заява є офіційним документом. Троцький відповів, що вона є офіційною в тих межах, які російська делегація установила на початку нарад, а поза тим сю заяву треба уважати інформаційним матеріалом.

Державний секретарь Кільман висловив з сього приводу своє здивованне, що член делегації, голова якої скаржить ся на повільність нарад, читає довгезні заяви, за які делегація не бере на себе відповідальности. Заяву перечитано хіба лише в агітаційних цілях. Др. Кільман заявив, що відмовляєть ся приймати з російського боку якісь заяви,

щодо яких наперед не зазначено, що походять від імени цілої делегації яко офіційні. Він побоюється, що терпеливість провідників союзних делегацій ставлять такими промовама на занадто тяжку пробу та що в німецькій пресі мусить повестати серйозний сумнів, чи з боку російської делегації є дійсно намір довести переговори до успішного кінця. Ген. Гофман запропонував від імени членів німецької армії польської національності проти заяви Бобінського та Радека.

На другий день рано, себто 9 лютого, підписано мирний договір з Україною. Се вплинуло на охочих до довгих дискусій Росіян і вони на засіданню комісії другого дня (10 лютого) заявили, з поручення правительства большевиків, що Росія, відмовляючись від формального заключення мирного договору з державами почвірного союзу, оголошує воєнний стан між обома сторонами закінченим і оголошить зараз же демобілізацію російських збройних сил. Впливаюча з такого стану річей потреба обговорення між державами почвірного союзу й Росією справ про навязання обосторонніх дипломатичних, конзулярних, правових і господарських відносин може на гадку Троцького відбувати ся шляхом безпосередніх зносин між обома сторонами та при помочи комісії почвірного союзу, яка перебуває в Петрограді.

На сю заяву Троцького заступники держав почвірного союзу ніякої відповіді не дали, застерігаючи собі тим самим зовсім вільну руку в поступованню.

Так закінчилися мирні переговори в Берестю — миром з Україною і зриванням мирних переговорів з большевицькою Росією. Як буде виглядати в практиці те закінчення воєнного стану з боку Росії в міжнародних відносинах, будемо незабаром бачити. Як сей стан відібеть ся на відносинах Росії до України, не важко вгадати. Треба ждати ще сильнішого напору большевиків на Україну.

Горе пана Шпаченка *).

Аджеж ви знаєте пана Шпаченка? Його всі знають, бо він надзвичайно рухливий і якое до останнього часу потрапляв скрізь бути на очах: він і служив десь у банку, і брав участь у громадських справах, ходив на реферати, не пропускав виставок, цікавих спектаклів, концертів, вечірок тощо... Як у нього на все те вистарчало часу й енергії, хто його знає, але скрізь він був однаково жвавий, бадьорий, скрізь було чути, як він голосно з чогось радіє або чимесь обурюється і про все гомонить з щирим запалом, наче про своє близьке і криве діло... Від нього найчастіше можна було довідати ся і про новини дня і почути обивательську оцінку біжучої хвилі. Він далеко не орел і власним розумом невисоко літає, але зате по ньому завжди можна було бачити й судити, чим живе й дихає широке море російської сірої публіки. Він, правда, не зовсім ще злив ся з тим морем, ще марить про рідну Полтавщину, деколи спинається думкою на українських інтересах, а вже на Шевченкові роковини — то звичайно було почуває себе свідомим Українцем, бо й на панахиді він є і на „традиційнім урочистім концерті“ слухає українські співи... Алеж врешті — се поверхове „малоросіяństwo“ не міняло його загального обличчя типового російського обивателя і тільки додавало йому специфічного інтересу, як представникови досить широких верств зросійщеного українства...

Отож хто за ці три роки часто бачив пана Шпаченка, той міг спостерегти в нім повільну, але певну еволюцію поглядів. З початку війни в нього виразно брехала нота російського патріотизму. Він обурювався німецьким варварством, радів щасливому походови на східні Пруси, кричав

про необхідність знищити німецький милітаризм. Трохи трудніше йому було говорити про похід на Галичину, він щось мимрив тут мало зрозуміле, коли-ж від нього добивали ся яснійшої відповіді, то він врешті, дивлячи ся в бік, висловляв надію, що прилученне Галичини до Росії збільшить число свідомого українства і дасть українському національному рухови твердійший ґрунт, а далі знову починав лаяти Німців за руйну Бельгії та Сербії...

— Хіба їм те можна подарувати?! — сварив ся він, червоний від обурення. — Всі людські закони перевернули, всі принципи нарушили! Ні, ось нехай побачать, що право таки вище за силу!

— Чим же ви їм се доведете? — ставив якийсь опонент лукаве запитання.

— Чим! Та не чим же, як перемогою! Сю милітаристичну Германію знищити й розторочити треба, щоб і назви з неї не зостало ся! Ми їм покажемо!

Слухачі усміхались, а пан Шпаченко, не помічаючи того, рисував далі свої пляни перебудовання Європи.

— Та що ви нам Європу тичете? А ось скажіть, чи нам буде з того краще? — знову заводив суперечку який небудь скептик.

— А якже не краще, помилуйте! Ми-ж ідемо вкупі з демократичними державами, то повинно-ж се відбити ся на наших порядках! Та вже й відбило ся! От Полякам уже дали автономію, то й у всій державі мусять бути реформи! А як Росія забере собі Царгород, то хіба се не буде корисно для нашого торгу?

— А тож буде як: задля визволення малих націй, чи що? — не вгавали скептики.

— Не визволення, а сеж історичне завдання Росії! Якже його не розв'язати, коли всі питання будуть порішені разом!

Час ішов. Надходили звістки про наслідки галицької перемоги. Почав ся імпорт у Росію „визволених“ Галичан і експорт у Галичину духовенства та поліції на підмогу російській культурі. Тріо: Бобринський, Евлогій і Дудикевич розперезало ся і запанувало на руїні національного відродження галицької України... Пан Шпаченко попередю щось замовк і уникав розмов, а далі не видержав:

— Що-ж се вони роблять, я вас питаю?! — знов почув ся його голос в гуртках на клубових зборах. — Се-ж гидота, се ганьба, помилуйте!

— А може-ж то здійснюється історичне завдання Росії? — запитували звичайні опоненти пана Шпаченка.

— Який чорт!.. Се не жарти! Вони пеують російську справу! Ми-ж не Німці, щоб оттаке коїти!

Скінчилась галицька епопея, повернулись додому Бобринський з Евлогієм — без великої слави і без перемоги, але з Дудикевичом. Почались важкі часи для російської війська, для російського люду. Лилась кров без міри, вкривались трупами пляхи відходу, ворог наступав з непереможною силою і забирав землі, фортеці, міста. Виявлялись, одна за одною, діри й прогалини військової організації, впливали наслідки глибокого урядового розруху і певної державної зради. Сі часи Шпаченкови прийшлись дуже боляче. Він схуд, зблід — і врешті зовсім зник з петроградського обр'ю, а згодом виник у військової формі, — узав роботу на санітарному поїзді земського союзу. Тепер він повеселів, хвалив ся земською організацією і на неї складав свої надії:

— Ого! Тепер буде щось инше! Се вже не гнила бюрократія, а вся земля! Ось як почне земство сипати знарядями, — будуть Німці знати! А як розібемо Німців, — тоді звернемось до внутрішніх порядків...

Повеселіла начеб то і вся Росія: Німці спинились, знарядів справді побільшало, знов почастило побити Австрійців і просунулись далі в Галичину... А тимчасом внутрішні порядки зоставились ті самі... В „житниці Європи“ почало не ставати хліба для себе... Міністерства силкувались за-

* Друкують в 1 кн. відновленого „Літ.-Наук. Вісника“ (липень, 1917 р.)

вести добрий лад, кожне в своїй справі: одно припиняло рух по залізницях, друге реквірувало скрізь збіжа і закликала хліборобів до патріотизму, третє — пильнувало державу від небезпеки громадського елементу... А над усім затанцювала метелиці безмежна спекуляція, яка захопила в свої обійми все, чим держалась держава, — від хліба до людського тіла...

Все сумніший ставав пан Шпаченко, наїздаючи у своїй справі до столиці. Щось уже він не хвалив ся ні земською силою, ні своїми надіями на краще... А зате все частійше починав розмову на тему, що далі так жити не можна, що ладу ніякого не буде і що треба либонь скорійше миритись та братись за наші власні справи. І, на диво приятелям, виявлялось, що тепер для Шпаченка „наші“ — се визначає вже — українські...

— Хіба з ними можна разом діло робити, помилуйте! — хвилював ся він: — гляньте, що вони зробили з державою! Досить нам того! ми повинні добитись свого права, свого ладу... Наш нарід не менше те заслужив, як Поляки!

— А ви думаєте, вони вам повірять? — запитували приятелі.

— Авжеж що ні! Я там в союзі раз-у-раз з ними спорюсь та лаюсь за нашу автономію! Дак знаєте, що їх найбільше лякає? Що ми їх одріжемо од Чорного моря! Уявіть собі! Мало воно було в їхніх руках! Мали вони і Чорне й Біле і всякі океани, а що з того? Якби сьогодні не привіз дечого з поїзду, то моя родина була б і без хліба і без мяса і без цукру, помилуйте!

І хоч він ще досі говорить не инакше, як по російськи, але зловичні приятелі потихоньку розказують, що він вже нераз задумав ся, як його написати прізвище „Шпаченко“ так, щоб воно було не „ярижкою“, а таки „кулшівкою“, на злість російській цензурі...

П. Смуток (Петро Стебницький).

Соціалізація землі, чи контрреволюція.

Під таким заголовком находимо в київській „Робітничій Газеті“ статтю А. Пісоцького, яка виявляє суспільно-політичну й економічну небезпечку соціалізації землі. Поза спеціальною для партійної полеміки двох противних соціалістичних таборів фразеологією про дрібнобуржуазність соц.рев. і ин. ціла стаття А. Пісоцького повинна кожду неупереджену людину, вільну від соціалістичних фантазій, переконати, що соціалізація землі може є гарним гаслом для далекої будучности, але для теперішности не тільки є річю утопічною, а також економічно реакційною та спроможною пхнути значну часть селянства у контрреволюційний табор.

На жаль сю небезпечну „програму“ розв'язання земельної справи прийняла незначна більшість на Центральній Українській Раді і вона увійшла до останнього (четвертого) універсалу Ради, яким Україну проголошено самостійною державою. Крім соц.рев. ніхто за соціалізацію не голосував, а прийняття її викликало цілу кризу в Генеральнім Секретаріаті.

Прийняття Радою засади соціалізації можна пояснити хіба потребою пристосовуватись до некритичного смаку розагітованої селянської маси, щоб її не зразити та, коли не переліцитувати, то принаймні дорівнювати в земельній справі російським ес-ерам, що баламутять нашому селянству голови в сій справі так, як в усіх інших справах політичного і громадянського життя баламуцтво ширять російські большевики. Ну, щож, коли нема иншої ради, як „пристосованне“, хай буде й соціалізація. Будемо бачити, як вона виглядатиме.

Ред.

„Центральна Рада або, краще сказати, її дрібно-буржуазна ес-ерівська більшість, — пише А. Пісоцький — прийняла як основу розв'язання земельного питання — соціалізацію землі. В сучасний момент, коли від того чи иншого напрямку соціальної політики залежить доля всієї революції, пролетаріат мусить з найпильнішою увагою поставитись до розв'язання основного питання соціальних відносин — земельного питання. Зараз взаємні відносини сил на Україні такі, що головна маса демократії іде за гаслами партії с.-р. і ся партія претендує на ролю керуючу у вирішенні долі України. Через те з як найбільшою увагою ми мусимо зоставатись до ес-ерівської соціальної політики і як найбільший опір виявити її дрібно-буржуазним змаганням.

Повертаючи до ес-ерівської соціалізації землі, ми мусимо вияснити масам всю її дрібно-буржуазно утопічну й реакційну суть. Теорія соціалізації збудована на принципі повного знищення власности на землю і урівнюючого користування землею. Розглянемо по суті сї обидва принципи. Перший принцип має на меті повне знищення права власности, і не тільки приватної власности, а й всякої власности на землю, себто земля не мусить нікому належати, а так, як от повітрям або сонцем, нею може користуватись всякий, хто хоче на ній працювати.

Утопійність (нездійснимість) цього принципу ясна сама собою. Перш за все землі є обмежена скількість, а не так, як повітря і сонця, і порівнянне землі з повітрям і сонцем є не більше, як демагогія. Земля є такеж знарядде продукції, як і фабрики й машини, земля ще має ту особливість, що вона дає власникови її ренту; через се землею, як і всяким иншим знаряддем продукції, мусить хтось володіти, бо инакше володіти нею той, хто її захопить. В капіталістичнім ладі знаряддями продукції володіє буржуазія, потім володітиме держава, а в соціалістичнім ладі володітиме все суспільство через свій зорганізований колектив. У знищенні власности на землю полягає і знищення права розпорядження землею. Алеж і ес-ери говорять про те, що розпорядження землею має перейти до сільських громад.

Об'єктивно партія с.-р. дрібно буржуазна лише з соціалістичною фразеологією (може й щирою). Дійсний соціалізм змагає до перетворення приватної власности на знарядде продукції у громадську власність, а не до знищення взагалі всякої власности. По своїм наслідкам за знищенням власности на землю криють ся зовсім несоціалістичні інтереси дрібно буржуазії, бо коли земля перейде до користування і розпорядження селянства, то неминуча логіка капіталізму приведе до того, що сю землю селянство захопить у власність і знов почнеть ся диференціяція і розвиток капіталізму, якби сього не хотіли ес-ери.

І се цілком виходить з власницьких інстинктів селянства, з того, як селянство опираєть ся заведенню гуртового господарства. Селянство по свому розуміє і ес-ерівську соціалізацію землі: для його центр її ваги не в знищенні власности, а у відібранні всієї землі і в поділові її; і коли селянство іде за ес-ерами, то тільки тому, що за їх допомогою воно гадає по „урівнюючому“ принципу розділити між собою землю.

Сам принцип урівнюючого користування землею є реакційним з економічного боку, утопічним в сучасній соціально-економічній обстановці. Вся теорія соціалізації виникла на ґрунті російської общини й самобутности російського народу. І коли можна приціплювати соціалізацію до російської общини — сього пережитку фєвдальних відносин і кріпацтва, то на Україні, невідомо, до чого будуть її приціплювати українські с.-р.

Сама соціалізація по програмі с.-р. є передача землі сільським громадам, себто для здійснення ес-ерівської програми необхідно утворити общину, якої на Україні майже ніде й ранійше не було. Се вже є чиста утопія і притім утопія реакційна, бо вона силкуєть ся відновити ту форму

економічного життя, яку історія і саме селянство засудили на смерть.

Та і якби новоутворені громади переводили в життя урівнюючий принцип? Самі автори соціалізації добре знають, що процес економічного розвитку на селі веде до роздроблення одних господарств і концентрації (збільшення) других, веде до капіталізації сільського господарства й диференціації селянства на сільську буржуазію і сільський пролетаріат. Але ес-ери цього дуже боять ся і, щоб загальмувати сей економічний хід, вони пропонують періодичні переділи землі, — себто саме те, що так сприяло занепадові господарства при старій общині та зuboжінню селянства.

Сі урівнюючі переділи приведуть до тоїж самої черезполосиці, до якої привела і стара община, і до занепаду господарства. Бо як можна зрівняти користування землею, коли ся земля не скрізь однакова? І доведеть ся ділити землю на різні сорти і кожному хліборобови давати з кожного сорту; а тут і виникає черезполосиця.

Крім того урівнюючий принцип в загально-українськiм розмірі означає таку перетасовку населення, таку кольо-сальну плутанину, з якою навряд чи справлять ся економісти з ес-ерівської партії. Для урівнювання земельного користування потрібна якась норма; і ес-ери говорять про харчову і трудову норму, але се лише теоретичні терміни, які не піддають ся уловненню їх цифрами, так, як і рента, на якій сі норми довело ся будувати.

При різних економічних, кліматичних, ґрунтових, культурних і ин. умовах будуть різні і сі норми і при проведенню „зрівняння“ довело ся б не то що в кожному повіті, а в кожному селі встановляти значну скількість сих норм, не маючи для того певних цифр. Та і одна таж норма один рік може бути трудовою, а на другий рік через неврожай, гіршу обробку землі і ин. бути меншою споживчою. Всі сі норми придатні до агітації, а не до господарських обхунків.

Така в коротких рисах суть соціалізації землі; уже з наведених міркувань ясно, наскільки вона реакційно-утопійна, ясно також, що вона не відповідає інтересам селянства, яке приймає її лише до того часу, поки не розкрито її основи.

З початку статі уже вказувалось, до чого може привести „благополучне“ здійснення соціалізації: се зруйнування культурних господарств, захоплення землі у власність дужчим селянством і утворення міцного кулака дрібної буржуазії, який давитиме і пролетаріат і біднійше селянство, яке без коштів і інвентаря не утримаєть ся при конкуренції дужчого селянства.

Уже зараз ми знаємо, що при захопленнях і розгромах маєтків найбільшу споживу дістає заможнійше селянство, яке має чим перевезти панське добро до себе у двір; бідне-ж селянство мало чим користуєть ся з цього добра, бо власними голими руками багато не понесеш. Се, звичайно, анархія, проти якої і с.-р. будуть всіма силами боротись, але до ще більшої анархії приведе соціалізація.

Селянство досить ревниво ставить ся до своїх місцевих інтересів; уже тепер між окремими селами виникають суперечки за те, кому володіти тим чи иншим маєтком, а при проведенні соціалізації з урівнюючим користуванням землею сі суперечки закінчать ся різнею і анархією, в якій може потонути вся революція. І з цього боку соціалізація землі несе величезну небезпеку для пролетаріату, який величезні зусилля поклав на революційну боротьбу, результати якої можуть загинути в тім морі крові й анархії, в яке вкинеь ся наше село.

А що се буде так, свідчить хочаб те, що велика маса селянства, яка має хочаб і невеликі участки землі, але з якими вона зросла ся, не так то легко піде на знищення власності на землю. Не кажучи вже про тих селян, що мають 10—15 десятин, яким соціалізація несе зменшення

наділу, які підуть з дрючками проти соціалізації, проти неї піде і багато дрібного селянства, яке не захоче повернутись у общину.

І все се селянство середнє і більш заможне, яке по своїй соціальної природі є революційним, через соціалізацію буде відкинуте в табор контрреволюції і піде навіть не з буржуазією, а разом з чорносотенними поміщиками, що ми й маємо вже на Полтавщині. І до таким своїм наслідкам соціалізація землі не тільки реакційна, а навіть і контр-революційна.

Сі наслідки соціалізації особливо небезпечні на Україні, де селянство досить уже поділило ся на різні групи, які через взаємну усобицю розчистять шлях для того, хто на свому прапорі напише „порядок“, за яким криєть ся контр-революція. Отже перед городським і сільським пролетаріатом повстає велика небезпека і йому доведеть ся весту уперту боротьбу з дрібною буржуазією, яка прагне поставити земельну справу виключно в своїх класових інтересах всупереч інтересам пролетаріату і всього народного господарства.

Пролетаріат всі соціальні питання ставить у всій їх широті, і не тільки в державнім, але і в світовім розмірі, і величезна його історична роля полягає в тім, що в розрішненні сих питань його класові інтереси сходять ся з всенародніми і з господарськими інтересами. Дрібно-ж буржуазія ставить їх з точки погляду своєї громади, свого кутка, свого села і в цьому її реакційність. Пролетаріат має свою земельну програму, яка є єдино народньою і єдино поступовою, яка йде до розв'язання земельної справи, а не до її заплутування, яка рахує на будучину, а не оглядаєть ся назад. Революція вступила в новий рік (статя написана під зміну року. Ред.) під знаком розрішення земельної питання, а ті соціальні сили, яким тимчасово доля дає в руки керму, тягнуть назад і революцію і хід господарчого життя. Але ми певні, що не в силі вони зламати того процесу, який порушуєть ся самим життям; його можуть направляти лише ті соціальні сили, які йдуть разом з ним, які в будучині бачуть його розрішення, а не в минувшині“.

А. Пісоцький.

Парламентарний кретинізм.

Сей вислів має вже віддавна право горожанства в соціалістичній літературі. Політичну поведінку, яку сей вислів характеризує, побороє соціалістична політика всіма засобами, себто теоретично в літературі й публіцистиці, практично через агітацію і організацію політичного руху на широких масових основах. Парламентарний кретинізм загніздив ся у нашій суспільности дуже глибоко й розпаношив ся дуже широко! Обгорнув у своїх мертвецьких обіймах рівночасно найнижші й найвищі, найслабші й найсильніші круги нашого народу та на смерть задавляє все те, що розуміємо під політичним життям, політичним рухом, політичною роботою...

Щож се за поява сей парламентарний кретинізм? Карло Каутський характеризує його в коротких словах ось як: „Обмеженне цілої політичної думки до подій в парламенті; парламент уважаєть ся за якийсь окремий власний світ, що надає зовнішньому світові закони, але сам не приймає ніяких законів від цього світа, що є поза ним“.

Иншими словами: се погляд, буцім одинокою ареною політичного життя і політичної творчости є тільки парламент, буцім одинокими активними чинниками політичного життя і політичної творчости є тільки послы, погляд буцім участь суспільности в політичнім життю і політичній творчости має обмежувати ся до акту вибору послів, а опісля ще в радигоди до висловлення послам довірря та передачі до їх відома бажань і болів виборців. Погляд, буцім займати ся політикою, робити політику мають тільки фахові політики й буцім такими фаховими політиками повинні бути тільки послы.

В дійсности нема нічого фальшивішого та шкідливішого ніж такий погляд і саме сей погляд називаєть ся парламентарним кретинізмом.

Сей парламентарний кретинізм буває з правила дуже на руку самим послам, бо монополізує в їх руках політику, робить їх авгурами національної політики, дає їм патент називати себе покликаними, а всіх не-послів трактувати погіршливо яко „непокликаних“ і „невідповідальних“ політиків.

Та такий спосіб ведення політики ніколи не може досягнути справдішніх успіхів. Ще як послы даної партії, чи даного народу (як напр. в Австрії) належать до правительственной більшости, то в заміну за услуги правительству дістають від тогож правительства всякого роду здобутки, якими можуть похвалити ся перед своїмиви борцями й виказати, що їх послужанне приносить користи виборцям. Тут витворюють ся між правительством і даними послами просто торгові відносини на основі правила *do, ut des* (даю, щоб від тебе дістати). Клясичним прикладом опертя політики на торгових засадах є Австрія. Серед розбіжності змагань поодиноких партій і націй, з недостачі якоїсь основної далекойдучої, глибоко сягаючої політичної програми у правительства, довкруги якої могли-б згуртувати ся парламентарні партії, ведеть ся тут внутрішня державна політика прихапцем, від випадку до випадку, як випадіе потреба залагодити якусь державну необхідність, тоді правительство купує собі більшість, прикладаючи засаду *do, ut des*.

Але се відносить ся тільки до партій, чи то репрезентацій тих народів, положенне яких настільки стерпне, що їх послы можуть голосувати за правительством, не наражуючи ся на закид зради інтересів свого народу чи то партії.

В цілком иншій положенню находять ся послы, котрі заступають чи то націю, чи партію, таку покривджену й упосліджену, що її послы мусять з природи річи бути в опозиції до правительства й не можуть ніяким робом попірати правительство своїм голосуванням хочби навіть за державною необхідністю.

Саме в такому положенню находить ся український народ у Галичині. Його послы не можуть увійти в склад правительственной більшости й на основі засади *do, ut des* виведувати менші або більші користи від випадку до випадку, бо політичного положення українського народу в Галичині не можна поправити якимись дрібними уступствами. Воно вимагає основної перебудови цілого політичного, суспільного й господарського ладу в краю.

Якже-ж українські послы не можуть увійти до правительственной більшости, то тим самим не можуть досягнути й тих дрібних користей *do, ut des*, з другого боку вони за слабкі, за мало численні, щоб могли присилувати правительство до переведення основної перебудови ладу в Галичині, отже доки нема сеї перебудови, досі українські послы не можуть увійти в більшість, а доки не увійдуть в більшість, не можуть досягати навіть тих дрібних уступок і користей, які досягають партії з правительственной більшости. Одним словом українські послы виходять з голими руками! Положенне справді трагічне! Але чи безвихідне? На се маємо тільки одну відповідь: доки у нас пануватиме парламентарний кретинізм, досі виходу дійсно нема!

Бо який вихід? Теперішня Українська Парламентарна Репрезентація не увійшла ще до правительственной більшости, а тільки здержала ся від голосування, як перед трьома місяцями ухвалювано бюджетову провізорію, а вже підняв ся проти неї загальний ропіт і слушно пише „Діло“ з 10 лютого: „Стаючи в гостру опозицію до австрійського правительства, Українська Парламентарна Репрезентація пішла назустріч загальному народньому почуванню в сій тяжкій хвилі й відповіла тим об'єктивним вимогам, які нині ставить українському заступництву дійсність“.

Але з другого боку виборці вимагають від своїх послів хоч дрібної частини таких здобутків, які одержують напр. польські виборці за посередництвом своїх послів. Вище сказано вже, що українські послы тих домагань не в силі сповнити, сказано також, чому. Але виборці дивлять ся на ту справу инакше, саме тому, що вище ух потовудили в парламентарнім

кретинізм! Вони бачуть всю вину тільки в послах і приходять до висновку, що українські послы самі нездари, до нічого нездатні, кепські політики,—одним словом не варті бути послами! Се ще лагідний осуд; бувають такі, що підносять закид зради, продажності і т. ин.

А наші послы? Кидають ся, як лин в окропі! Раз головою до стіни, раз до дна, раз до покрешки, але окріп парить, як парив. Ось тому політична лінія нашого парламентарного заступництва гнеть ся, як доза. За Бека голосували за правительством, за Бінерта робили гамірну обструкцію, за Зайдлера раз виходили з залі під час голосування, раз заповідали опозицію, а ще раз може бути, що голосуватимуть за правительством. Чому се так? Чи є або була якась основна ріжниця в становищі кабінетів Бека, Бінерта й Зайдлера до Українців? Боже, заступи! Українські послы були й є лише лином в окропі.

Се очевидні факти й з тих фактів роблять ся висновки, але самі фальшиві! Ще десять літ тому др. В. Охримович зложив посольський мандат, подаючи за причину, що переконав ся, що український посол не може в парламенті зробити нічого корисного для народу й тому волить працювати на иншій полі. Слідом за сим відсунув ся від активної політики й став директором „Дністра“.

Він витягнув консеквенції тільки для своєї особи, а є такі, що хотять витягати їх для самого парламенту. „Що нам за користь з сього парламенту?—питають у злісній безсилности. — Треба розбити його, знищити, обструкцією довести до абсурду! Краще нехай не буде парламенту, ніж має бути такий, що все звертаєть ся проти нас!“

Перечити ся з такими „демократичними“ помислами не буду. Мені здаєть ся, що абсолютистична ера гр. Штірка повинна кождому, хто не зійшов з глуздів, зясувати вартість таких політичних поглядів. Зокрема нам Українцям Талергоф і подвиги всяких Загурских повинні ясно показувати сучасникам і грядучим поколінням, чи сміє демократично думаюча нація копати яму під парламентаризмом?!

Є ще у нас такі „політики“, що, бачучи безвихідність положення, сіють зневіру. І їх ми питаємо: по що? Чи хочуть допровадити народ до висновку: не тратьте, куме, сил, спускайте ся на дно! Чи може хочуть пхнути його до актів розпуки?!

Ось те саме „Діло з 10 лютого пише в тій самій статі: „Річ певна: від самого факту вступлення Української Парламентарної Репрезентації на шлях безоглядної опозиції ще ніщо в нашій країні не змінить ся на ліпше. Український селянин, український робітник і український міщанин завтра, як учора, зноситиме чужинецьке польське панування з ласки австрійської держави. Але одному кінець настане: кінець ілюзії, неначеб тут що небудь поправило ся, чи поправляло ся, або бодай взагалі могло поправити ся на ліпше, поки з плечей нашого народу не буде усунена налягаюча на нас густа сіль польської урядницької касті й поки на нашій землі вся влада й виконуванне її не перейде в руки нашого народу“.

Се все дуже справедливе, але чому ся пісня недоспівана до кінця?! Адже кождому цікаво знати, як ся „влада й її виконуванне“ має перейти в руки нашого народу? Хто має зробити се? Якими засобами се можна перевести? Читачам „Діла“ се тим більше цікаве, що ще перед кількома днями вичитували в кождім числі сеї газети убрані в пітійські фрази натяки на „сповненне найвищого національного ідеалу“.

Уважаємо се за тим найбільший гріх, що читач не може ніяким способом доглупати ся відповіді з дотеперішнього напрямку „Діла“, навіть якби завдав собі труду студіювати річники назад. Чого там не найде?! І парламентарний кретинізм в клясичнім вигляді і парламентарний кретинізм з поправкою нарікань на суспільність, що „не інформує послів“, „не стоїть з ними в безпереривній лучности“, і захвалюванне боротьби проти парламенту і „наукові“ виводи про безвартність парламентаризму та єдино-спасенність „ліберального абсолютизму“ і пропагуванне тактики інтервенцій у правительства і одобрюванне, „що ілюзіям положило ся кінець“ і т. ин. і т. ин.

Не для докорів редакції „Діла“ підносимо се, а тільки для ілюстрації, до чого доводить парламентарний кретинізм. Бо він проявляє ся у двох видах: в позитивнім, як що на парламент дивимо ся очима характеристики К. Каутського; в негативнім, як що хочемо затопити його у бурхливих філях обструкції або здавити кліщами абсолютизму, залежно від того, чи бачимо в нім одинокое джерело добра, чи лиха.

Джерело парламентарного кретинізму лежить в цілком хибнім поняттю політики. Бо політику повинні робити не самі тільки парламентаристи, а цілий народ.

Робити політику — се не значить провадити розмови на політичні теми, але робити, творити політичні діла. І той основно помиляєть ся, хто гадає, що зійти ся час від часу на „многолюдне“ політичне віче, ухвалити довгий ряд тріскухих резолюцій і розійти ся назад до дому, щоб далі киснути в політичнім квієтизмі, се вже значить робити політичні діла. Віче може бути тільки розсадником політичних ідей, виміною політичних думок, скристалізуваннем політичних змагань, але політичним ділом віче не є. Як що парламентарний кретинізм дуже шкідна поява, то вічевий кретинізм також шкідлива поява, хоч може в трошки меншій мірі.

Політична робота се перш усього сильна, пружиста політична організація. В рямах тої організації, під її проводом і наглядом політичні діла повинна творити кожда одиниця, кождий гурт, кожда громада, кождий повіт, цілий край, увесь народ. Парламентарна політика повинна бути тільки завершенням, убранням у форми обовязуючих законів, політичного діла, створеного цілим народом. Де цілий народ в своїх масах спочиває в політичнім безділлі, здаючи всю політичну роботу на послів, там послі, щоб були не знать які, нічого не вдіють. Тим більше нічого не вдіють, як що найдуть ся в таких трагічнім положенню, як українські послі у віденським парламенті.

Тому нам треба вже раз вирвати ся з парламентарного кретинізму та сказати собі, що тільки масовою всенародною, до найменших подробиць зорганізованою та дисциплінованою боротьбою можемо осягнути свої політичні цілі.

А щоб вести таку масову, всенародню боротьбу, треба передовсім ясно, виразно витичити собі політичну ціль, а опісля шукати дороги, яка має довести нас до сеї цілі.

Ми вже сказали, що цілю нашої національної політики в рямах Австро-Угорщини повинно бути осягненне державности на землях, заселених нашим народом. Дорогою, що веде до сеї цілі, є перебудова Австро-Угорщини на федерацію національних держав. Засобом сю дорогу промостити й осягнути ціль є жива, енергічна, пляново зорганізована політична робота цілого народу, політична праця всіх, політичний рух мас, боротьба. Першим кроком до сього нехай буде посів отсього гасла вширш цілої суспільности, в глибінь найнижших її верств. Але щоб сей посів приймав ся, треба вселюдно проголосити, що ся українська державність мусить принести масам під економічним, суспільним і культурним оглядом. Сам фантом державного права не викрише масового руху. Щоб польського пана, польського урядника, жандарма, езекутора, фабриканта і т. ин. заступити українським, за тим хоч і буде розбивати ся український селянин і робітник, але сього йому мало. Політика київської Центральної Ради тільки тому розбудила національну свідомість і спонукала маси до боротьби за національний ідеал, що в рямці національного ідеалу вложила суспільний й економічний інтереси працюючого люду.

Маючи се все на увазі, берім ся жваво до роботи, щоб не прозівати хвилі, що родить нове життя!

Вол. Темницький.

Як виглядає просвітно-організаційне життя в українським таборі у Вецлярі.

(Продовженне) *].

Майже на самім переломі 1915 й 1916 рр. засновують 28 чоловік просвітно-соціальноє товариство т. зв. „Соціально Секцію“. В ній познайолювали ся полонені з ріжними соціальноними питаннями. Два рази в тиждень, у вівторки й п'ятниці, по обіді сходили ся туди члени й не-члени, слухали рефератів або читань, розбирали спільно й вимінювали громадою свої думки. Було звичайно так, що котрийсь з членів узяв відповідну книжку з таборової бібліотеки, підготував ся добре й на сходах реферував. Треба зазначити, що те товариство не мало ніодного противника серед полонених. Найбільше вже було, як частина їх ставила ся до сеї нової організації неутрально—здаєка. Тому то й тут свобідніше можна було розбирати національне питання ніж в інших організаціях. Кілька неділь пізніше члени гуртка зросли вдвоє, а на реферати стало приходити 100—170 чоловік. „Соціально Секція“ була перше просвітне товариство, яке завелю в себе організаційний податок, вкладки—10 ф. в місяць.

Взявши провід просвітної роботи на себе, організації встигли, за стараннем „Просвітного Виділу“, поволі й адміністративну часть табору взяти в свої руки. Коли до 1916 р. в бараку розпоряджав ся людьми полонений фельдфебель, настановлений німецьким начальством, уже в січні 1916 р. полонені, зорганізовані в просвітних товариствах, закладають „Товариство старших бльоків і бараків“. Те товариство давало в кождий бльоку барак одного зі своїх членів на „старшого бараку чи бльоку“ (бльоків є 10, а кождий бльоку має 5 бараків). Хоч се товариство було адміністративне, цілю його була така сама, як і інших товариств—поміч у веденню просвітної української праці. Маючи таке визначне становище, „Т-во старших бльоків і бараків“ перепинило шкідливу роботу для української справи деяких переводчиків, чи інших, що були свого часу в поліцейській службі в Росії, котрі в таборі ставили нераз колоди українській праці або підроблювали зазиви й погрози. З другого-ж боку зорганізовані старші бльоки і бараків мали змогу самі або при помочи членів „Просвітного Виділу“ вести в себе по бараках читання й балачки. І ученикам вже свобідніше жило ся по бараках, не так вже докучали свідомі й несвідомі противники школи, бо старші бльоку чи бараку брали їх в оборону, поступаючи й з іншими по людськи.

Кількох свідомих противників, бачучи, що ґрунт їм поволі усуваєть ся, спробували на 13 лютого 1916 р., саме як ішла вистава „Лихо не кождому лиху“, зробити демонстрацію в „Народнім Домі“. Двох-трьох закупило кількадесять сидячих місць, роздали їх несвідомим противникам української праці, самі-ж заховали ся в углах залі і, як у виставі дяк давав обтяти свою косу, з кута заспівали „Боже, царя храни“. Співало їх кількох, але всі люде, які були на виставі, змішали ся й повиходили з залі. Се був одинокий відкритий виступ противників українства і останній. Великого впливу на просвітну працю він не мав, на се вказують популярні виклади, які вели ся на „народнім університеті“.

„Народній університет“ засновано зараз кілька днів по демонстрації в місяці лютім. Викладали в нім здебільшого члени „Просвітного Виділу“. Кожного дня після обіду від 3—4 (5) і увечері 1/2 8—9 обговорювано на тім університеті історію України, державно-політичні науки, українську літературу, науку кооперації, соціально-політичні писання, про будову світа (наука астрономії), про медицину, про український рух і змагання і т. ин.

Ранок був усе заповнений наукою в народній школі. Народня школа, що правда, після невдалої демонстрації з 13

*] Пор. ч. 3 з 1918 р.

лютого менше мала учеників, а головню свіжі повідпадали, але се не тривало довго. Вже з початком місяця березня народня школа знову трохи стала на ноги. До того часу була ся школа більше типу 2-клясівки, в березні перетворила ся в 4-клясову школу. Щоб мати хочби приближно понятте про науку в народній таборовій школі, подаю тут розклад годин, по якому вчили ся.

День	Год.	Ia i Ib	II кл.	III кл.	IV кл.	IaIb	IIкурс
Понед.	8— ³ / ₄ 9	Наука грам.	Укр. мова	Рахунки	Укр. мова		
	³ / ₄ 9— ¹ / ₂ 10	Рахунки	Укр. мова	Укр. мова	Істор. Укр.		
	¹ / ₂ 10— ¹ / ₄ 11	Спів	Спів	Див. Вищий курс німецької мови			
Середа	8— ³ / ₄ 9	Наука грам.	Укр. мова	Рахунки	Укр. мова		
	³ / ₄ 9— ¹ / ₂ 10	Рахунки	Укр. мова	Істор. Укр.	Всесв. істор.		
	¹ / ₂ 10— ¹ / ₄ 11	Спів	Спів	Див. Вищий курс німецької мови			
Четвер	8— ³ / ₄ 9	Наука грам.	Укр. мова	Рахунки	Укр. мова		
	³ / ₄ 9— ¹ / ₂ 10	Рахунки	Укр. мова	Істор. Укр.	Істор. Укр.		
	¹ / ₂ 10— ¹ / ₄ 11	Спів	Спів	Див. Вищий курс німецької мови			
П'ятн.	8— ³ / ₄ 9	Наука грам.	Укр. мова	Істор. Укр.	Рахунки		
	³ / ₄ 9— ¹ / ₂ 10	Рахунки	Укр. мова	Істор. Укр.	Істор. Укр.		
	¹ / ₂ 10— ¹ / ₄ 11	Спів	Спів	Див. Вищий курс німецької мови			
Субота	8— ³ / ₄ 9	Наука грам.	Укр. мова	Істор. Укр.	Укр. мова		
	³ / ₄ 9— ¹ / ₂ 10	Рахунки	Укр. мова	Істор. Укр.	Укр. мова		
	¹ / ₂ 10— ¹ / ₄ 11	Спів	Спів	Див. Вищий курс німецької мови			

Наука німецької мови від ¹/₂9—¹/₄11.
Вищий курс німецької мови від ¹/₂10—¹/₄11.

Правда, плян виглядає досить мізерно, як на 4-клясову школу, бо кожний предмет вчили ся лише ³/₄ год., до того ще наука всього на всього тривала в кожній клясі ледво ²/₄ години. Причина того та, що в кілька днів існування „народнього університету“ перенесено його полудневі виклади на рано, через що мусіла потерпіти сама народня школа. Як на університеті викладали майже виключно члени „Просвітного Виділу“, так знову противно було в народній школі, де переважно вчили полонені, почасти фахові народні учителі.

В школі ведено вже запису книжку в кожній клясі, в ній був спис учеників, який все читав ся перед наукою і в туж запису книжку вписував кожний вчитель свій предмет, що й коли учив. Відповідних підручників не було. Одні кляси, низші, мучили ся шкільними підручниками Омеляна Поповича, інші вчили ся (3 і 4 кл.) з підручників для середніх шкіл Крушельницького, а то й так бувало, що роздавано між учеників ті книжки, яких було більше в таборовій бібліотеці, й ними деякий час користували ся ученики. Сям способом головню використано цілий Кобзарь Шевченка. Учеників на той час бувало в школі пересічно 150—170.

І саме тому, що школа давала так мало учеників, відчували зорганізовані товариші потребу поставити школу на міцні ноги. Зараз після повороту 50 делегатів, які були вислані з вецлярського табору на 8—10 днів до раштатського табору на устроєння січового свята, повіяло в нашій таборі реформаторським духом. А було се з початком місяця мая. До того наспів ще приїзд фрайштатських товаришів, які приїхали з Австрії. Маючи чималий досвід за собою, стали вони великою помічю в реформі школи, а далі й організаційного таборового життя. Саме гарячі дні жнив, коли школа мусіла припинити свою діяльність, використали зорганізовані люде для реформаторської праці. Після того народня школа зайняла найвиднійше становище в таборі. На місьце 4-клясової школи приходять 5-клясова, де вже з початком зими (кінець листопада, початок грудня 1916 р.) викладає 16 учителів, головню полонених, а учеників ходило 300—350. Наука була 4 години рано кожного дня. Крім того відкрито школу в лазареті, де бувало кількадесят учеників, і в інвалідів, з яких брало участь в науці 60—70 чоловік. Аж до весни, кінця місяця березня 1917 р., йшла наука в школі широким пляном наперед. Весняні роботи знову перешкодили науці, а тільки полишили ся школи в лазареті й в інва-

лідів, які й досі існують. За той час свого існування, два роки з перервами, кругло за 13 місяців, випустила народня таборова школа 2323 учеників, 560—600 вивчили ся грамоти (читати й писати по українськи). Се мало великий вплив і на робітничі команди, бо ученики, діставши ся на роботу туди, вчили грамоти інших або читали їм часописи та книжки.

Наука, виклади відбували ся не лише в школі і в народнім університеті (який існував ²/₁2 місяця й замінив ся на звичайні вечірні читання й виклади), але також і на курсах, яких було літньою порою 1916 р. 3, а властиво 1. Бо 1) початковий курс національного виховання, 2) курс імени Шевченка й 3) курс вищої освіти були одно й те саме, себо тільки вони існували не в один час, а по черзі відкривали ся й замикали ся. Змістом і значіннем були се курси вищої освіти, де члени „Просвітного Виділу“ викладали різні предмети, доторкуючи ся питань історії й літератури України, української та всесвітньої географії, порушували ся суспільно-політичні, соціальні, економічні й релігійні питання.

Пізнійше з початком осени 1916 р. почали ся курси й конференції зорганізованих люде, які мали спеціальну місію взяти на себе, себо навідувати своїх товаришів по робітничих командах і туди нести просвітно-організаційну роботу. Се були курси т. зв. „мужів довірря“, люде, які брали живу участь в організаційній роботі, а їх вибирала кожда організація і довірювала їм веденне такої роботи по робітничих командах. На тім курсі вчили ся крім згаданих предметів, які були й на попередніх курсах (хоба в иншій формі), також дещо й практично: як має поводити ся муж довірря на робітничій команді. Для сього й уладжувано конференції мужів довірря, де перед 20—30 кандидатами на „мужів довірря“ держав один з них реферат (начеб то було на робітничій команді). Товариші старали ся пераз своїми критичними замітками чи висновками збити бесідника з пантелику. Розуміеть ся, бесідник кілька днів приготував ся, збирав матеріал по „Вістниках“, історії, чи инших підручниках, щоб часом не загнали в кут. Всі ті курси тривали звичайно ¹/₂—3 місяці. Виклади на курсах були пополудні, — коли перші два курси існували, як була наука в народній школі, — другі обидва курси були серед літа, чи осени, тоді виклади були рано, найбільше 2—3 години денно. Пересічно ходило на курси 80—130 чоловік. Вступ на всі курси був вільний — крім конференцій „мужів довірря“, де мали вступ звичайно кандидати на „мужа довірря“.

Знову вечорами бували також реферати, виклади, читання. Вечірні виклади впроваджено ще з кінцем 1915 р. (як вже було сказано). З початком 1916 р. відбували ся вони все в „Народнім Домі“ о 7 год. увечері. Влітку й осіно, як дні стали довші, увечері припадало звичайно 2 реферати, а то: від 7—¹/₂9 і від ¹/₂9—10. Вечірні виклади становили кожний для себе цілість і звичайно після сього бували короткі або довші дискусії. Найбільше матеріалу достарчували на вечірні реферати політичні чи воєнні події. Обговорювано теми: поступ людства, культура й цивілізація, законодапний устрій держав, виборче право, земельне питання в Росії й на на Україні і т. ин. На вечірні виклади приходило звичайно більше число люде, пераз бувало й 400—500. Сурмач виходить на перехрестні вулиці табору й сурмить пісню на всі чотири сторони світа: „Гей, там на горі Січ іде“.

Без перестанку зимою і літом ідуть вечірні читання вже більше ніж два роки. Але все ще була велика часть люде, яка на вечірні виклади не заходила, а час собі проводила по давньому, при грі гармонії, чи при балачці. Тому то вже з початком 1916 р. весню й зимою просвітні товариства висилали туди в кожний барак своїх делегатів на читання і балачки. Тому говорили по бараках: „і тут тобі з політикою не дають спокою“. І хоч не хоч з початку тільки слухали, але потім мимохіть вивязала ся дискусія, а тоді

вже цілий барак слухав, як одні іншим доказували. І саме те „доказування“ об'єднувало й гуртувало всіх тих, що горнули ся до світла. Крім викладів, рефератів у народній школі, на курсах, народнім університеті й загально вечірніх уладжували просвітні та просвітно-політичні товариства на своїх сходах також читання чи реферати один або два разом тижнево, а навіть що дня. До таких товариств належать: т-во „Соціална Секція“, пізніше т-во „Воля“, т-во „Просвітня Громада“, т-во „Січ“ і „Сільський Господарь“.

Пилип Лисецький.

(Далі буде).

Полонені Українці перед поворотом до дому.

Ще перед розпочатком мирових переговорів у Берестю серед зорганізованих полонених Українців в Австро-Угорщині й Німеччині виникла думка про утворення особливих організацій, пристосованих до потреб національної праці по повороті до дому, на випадок закінчення миру.

Сим способом поветало в таборах уже кілька організацій, з тим чи іншим кругом ділання, побудованих на тій чи іншій організаційній основі. Одні організації поставили собі за ціль видавання часописей і книжок, другі — народню працю в найширшій розумінню сього слова. Одні об'єднують лишень однодумців, другі — всіх земляків з якоїсь частини України.

Сей організаційний рух треба уодностайнити, надати йому одноцільний напрямок і підвести під нього одну якусь організаційну підставу. Се буде задачею міжтаборової конференції, яка має незабаром зібратись в одному з українських таборів у Німеччині.

Тимчасом дозволяємо собі порадити полоненим за взірць нових організацій взяти утворене в таборі Фрайштадт, Горішня Австрія, „Посульське Товариство Народньої Праці“. Збудоване воно на основі земляцтва для п'яти повітів полтавської губ. і має на цілі зєднати в с'їх полонених, які походять з тих повітів, щоб по повороті до дому, відповідно до обставин на місці, або стати завязком масової безпартійної організації народньої праці, або достарчати кадри членів для існуючих вже народніх і спеціальних організацій.

Радимо переводити організацію по округам, як вони визначені в проєктованім новім адміністраційнім поділі України (див. Вістник, ч. 5-6), не оглядаючи на те, чи і як скоро прийде до формального переведення сього поділу, бо народнє життє в найважнійших його проявах вимагає нових для себе центрів, менших від губерній і більших від повітів, як напр. кооперативний рух, просвітний і ин.

До визначених в поданім в попереднім числі „Вістника“ проєкті тридцятьох округ-земель треба тепер додати ще дві округи — холмську й підляську. Полонені з с'їх двох округ чим скорше повинні об'єднатись, бо їм може першим доведеть ся повертати до Рідного Краю, а там жде їх важка праця відпольщення збаламученого польськими ксьондзами темного люду.

Ту саму організаційну роботу хай переводять між собою полонені офіцери з України та гуртками, а де нема з кого гуртків складати, одиницями зголошують ся до центральных управ поодиноких земляцтв у таборах полонених салдатів.

Посульське Товариство Народньої Праці. Дня 3 лютого в таборі полонених Українців у Фрайштадті, в Горішній Австрії, відбули ся збори полонених земляків з повітів гадяцького, лохвицького, лубенського, миргородського й роменського полтавської губ., які ухвалили закласти земляцку організацію під назвою „Посульське Товариство Народньої Праці“. Членами організації можуть бути полонені Українці, що походять зі згаданих п'яти повітів Полтавщини, не лише ті, що пробувають у фрайштадськім таборі, а й ті, що є за-

раз в інших таборах та на робітничих командах в Австро-Угорщині й Німеччині. Щоб об'єднати своїх земляків ще тут у полоні, Посульське Товариство Народньої Праці звертає ся з закликом до них закладати всюди і скрізь, де тільки є найменший гурт їх, філії (відділи) організації та зголошувати ся до своєї централі у Фрайштадті з поданням докладних домашніх адрес. Місце осідку організації по повороті на Україну має бути місто Лубні.

Посульське Товариство Народньої Праці об'єднує земляків лише згаданих чотирьох повітів тому, що на підставі тих відомостей, які надійшли з України, Українська Народня Республіка має бути поділена не на губернії й повіти, як се було до сього часу, а на цілком нові адміністраційно-політичні одиниці (землі), в які будуть входити по 3—4 повіти і які будуть мати свої окремі органи місцевої самоуправи. Згадані п'ять повітів, одні в цілости (гадяцький, роменський, лохвицький), другі в часті (лубенський-східна частина й миргородський—північна частина) мають бути сполучені в одну таку адміністраційно-політичну одиницю під назвою: Посульська земля. Отже полонені с'їх п'яти повітів, повернувшись до дому, будуть жити і працювати на території одної землі і тим самим їхні місцеві політично-громадські й культурно-національні інтереси матимуть спільність.

Посульське Товариство Народньої Праці є позапартійна організація, тому до нього можуть належати люде різних політичних поглядів, аби лише вони свідомо працювали на користь українського народу й обстоювали незалежність Української Народньої Республіки.

Обовязком членів Посульського Товариства в полоні — є вишукування своїх земляків для об'єднання і докладного ознайомлення з питаннями дня та найширшого підготовлення до громадської роботи на Україні.

Повернувши на Україну, Посульське Товариство Народньої Праці може сполучити ся з іншими подібними організаціями або істнувати цілком самостійно (як признають Загальні Збори членів Товариства, які будуть скликані через якийсь час після повороту до дому). Воно зможе зорганізувати видавничу спілку для видавання книжок, журналів і газет, закладати власні книгарні, бібліотеки, театри, курси, виклади і т. ин., щоб розвинути свою діяльність на користь українського народу як найширше.

В склад Управи Посульського Товариства Народньої Праці вибрані т.т.: Іван Мороз (голова), Василь Клипач (заступник голови), Грицько Цілюрик (скарбник), Гаврило Бараник (секретарь), Андрій Жук, Володимир Дорошенко, Михайло Чичик, Макар Тарасенко і Кирило Олексієнко (члени).

Адреса товариства: Ukrainische Organisation der Nationalarbeit für das Sulagebiet, Kriegsgefangenenlager in Freistadt, Ober-Oesterreich.

Війна і народні вірування.

Минулого року надрукував я в „Календаріку для Січових Стрільців і жовнів-Українців“ статейку п. з. „Війна і народня поезія“, де просив усіх, хто має змогу, записувати народні пісні й оповідання, що стоять у звязи з війною, які можна-б було по війні видати окремою книжкою. Для того подав я не тільки взірці таких новотворів, але й ряд питань, що на них було-б бажаним одержувати відповідь. Вислід моєї просьби одначе досі дуже дрібний. Ледви два чи три інтелігенти надіслали кілька записів пісень; поза тим надіслали ще письмениі водки всякі вірші, що найчастійше вони самі поскладали, які одначе задля своєї нескладности не надають ся до друку; через те передаю я їх на переховок у воєннім архіві. Зате з оповідань не надіслав ніхто нічого, хоч їх у кождім селі можна назбирати майже на цілу книжку. Отсим прошу ще раз кожного письменного записувати пісні й оповідання, звязані з війною, та надіслати їх для друку.

Побіч воєнних пісень і оповідань належить звернути увагу на:

1. Чужі пісні, які перейняли наші вояки, чи то стикаючись із чужинцями в часі побуту на їх етнографічній території, чи служачи при чужих військових відділах.

2. Оповідання, які оповідають собі вояки в полі, по шпиталях, бараках, квартирах і т. д.

3. Листи, що пишуть вояки до родини та знайомих або дістають від них. Між ними подибуєть ся багато таких, що своїм чуттем та простотою хапають кожного за серце.

4. Жовнірський говір, що вирізняєть ся сильно від рідної мови, поперетикуваної нераз доволі густо виразами та висловками, що дотикають різних родів зброї, військових ступнів, умундування та озброєння, військових вправ, потрав, напиків, мешкань, цивільних і військових осіб, звірат і різних предметів.

5. Всякі написи й рисунки, що подибують ся по стінах касарень, бараків, вартівень, залізничних вагонів по окопах та написи на вояцьких хрестах.

Побіч сього належить кожному, хто хоче зробити прислугу нашій науці, звернути увагу ще на одну сторону життя наших вояків, про яку я досі не згадував, яка одначе має дуже важне значіння.

Як відомо, всі народи мали завсіди й мають тепер свої власні погляди на війну, займають до неї певне становище й відповідно до нього оцінюють її перебіг та вислід, мають пісні й оповідання, звязані з війною, а також звичай й вірування. Зібрані разом і видані, представляють вони незвичайну цінну для дослідника, бо дозволяють немов увійти в душу народу й пізнати таку сторону його життя, яка переважно була недоступна і закрита. При тім треба мати на увазі, що хоч вояк із народу приносить усі погляди, звичай й вірування з собою з села, то в часі військової служби стикаєть ся не тільки з іншими племенами нашого народу, але й з зовсім чужими, незаними йому вперед народами, — особливо-ж у таких національно-різномірних державах, як Австро-Угорщина та Росія. Стикаючись з ними, він мимовільно підпадає під деякий їх вплив так, як і вони не полишають ся без взаємного його впливу. Вислідити такі взаємні впливи дуже важно для науки, бо через них змінюють ся нераз дотеперішні погляди й вірування та витворюють ся нові, що можуть часто перетривати й сотки літ та витиснути нестерту печать на духовім життю якогось народу. З огляду на се треба всі такі звичай й вірування записувати. Щоб улекшити записування, я подаю тут ряд питань, на які належить надсилати відповіді. Коли хтось не має змоги відповісти на всі питання, хай відповідь на стільки, на скільки може. Навіть відповідь на одно питання може дослідникови придати ся та стати йому в пригоді. При кождім записі належить подавати все місце й час події та вказувати особи, що брали в ній участь.

Питання.

1. Чи були між народом які віщування й пророцтва про вибух війни, про час її тривання та кінець, про перебіг і вислід?

2. З чого віщовано про те: зі звезд (астрологія), з розмови з духами (спіритизм), з карт (кабалістика), зі старинних писань (обявлення св. Івана й інші), зі снів? Чи може віщували домашні ясновиди?

3. Чи були які знаки на небі, на землі, в повітрі, що віщували війну? (Затьми сонця або місяця, комети, надучі звізди, воздушні каміні (аероліти), огнисті стовпи, круги або стовпи при сонці чи при місяці, поведення звірів, а особливо птахів).

4. Як поясняє собі народ причини війни?

5. Як виправлювано покликаних на війну, з сумом чи з радощами, з гостиною і почастунками, з прикрашуванням одягу й іншими признаками?

6. Чи була різниця при виправі на війну перших покликаних і новобранців, забирааних при дальших поборах? Яка саме й чому?

7. Як поводили ся перші покликани на війну й пізніші новобранці?

8. Чи не роблено яких чарів або заговорів, щоб той, хто йшов до бранки, не здав ся на вояка? як саме?

9. Коли когось відобрано на вояка, то чи не уживано способів (так само, як під 8, або инакше), щоб його задержати поза фронтом, щоб він не йшов у поле?

10. Чи знають самі вояки способи, при яких помочи можуть стати непридатні до полевої служби? Які саме?

11. Чи ті способи шкідливі для здоровля і чи наслідки шкідливости можна як оминуть?

12. Чи вояки, вибираючись у поле, не брали з собою яких предметів (т. зв. амулетів і талісманів), що мали їх хоронити перед кулями, коленими або сіканими ранами, полоном (медальки, хрестики, образки, молитви або заговори, переписані на папері, божі листи, свячена вода й инше).

13. Чи були випадки, що ті предмети дали їм бажану охорону? Списати їх докладно з усіма подробицями.

14. Чи не забирали вояки яких предметів у поляглих ворогів і чи не носили при собі як амулетів, що мали їх хоронити від небезпеки й додавати відваги?

15. Чи нема вірувань між вояками, що в потребі стає їм на поміч якась вища, надлюдська сила?

16. Чи та сила помагає тільки нам, чи й ворогам, чи може нам помагає одна сила, а ворогам друга. Яка саме?

17. Як і в чім вона проявляєть ся? Чи не насилала вона таких елементарних нещасть, як посуха, слота, бурі, град, повені, голод, пошести, помір?

18. Чи бачив хто ту вищу силу, коли, де, в яким виді, при яких обставинах?

19. Як проявляли ся наслідки її помочи для нас, а як для ворогів?

20. Чи є вірування, що поміж ворогами бувають знахарі й чарівники, які можуть своїм противникам робити зле або добре відповідно до своєї волі?

21. Чи не перекидали ся вони на вовулаків або інших звірів і не шкодили нам так?

22. Чи не кидали вони на наших вояків уроків або якого наслання, щоб їх зробити нешкідливими?

23. Чи між нашими вояками не було так само знахарів і чарівників та віщунів, що відвертали ворожі наміри? Як проявляло ся їх знання й сила?

24. Чи не передавали вони своїх секретів іншим та коли й як?

25. Чи нема вірування, що життя одного вояка може бути відкуплене життям другого?

26. Чи не перенешено хвороби з хорого вояка на здорового з тим, щоб через те хорий виздоровів? Яким способом се зроблено (напр. через обливання хорого й виливання води на вулицю).

27. Що роблять вояки, вибираючись у бій, аби набрати відваги?

28. Чи маючи йти в бій, не купали ся перше вояки, домішуючи чогось до купелі й чого саме, чи не обкаджували себе якими особливими кадилами, чи не натирали себе якими плинами або мастями?

29. Чи, вибираючись у бій, не відкидали вояки в окопах чи деінде деяких предметів, що могли їм принести нещасте або як небудь зашкодити (напр. карти до гри й инше).

30. Чи вибираючись у бій, співали вояки пісні? Які саме, побожні, чи бойові? Списати їх.

31. Як поводили ся вояки в часі бою і по його закінченню? Які видавали оклики, яких уживали підступів, аби побороти ворога?

32. Чи не показували ся воякам у часі бою чорти, смерть, духи, ангели, святі або що инше? (В часі облоги Перемишля мала показувати ся Москалям Мати Божа). Списати про се всі перекази й легенди.

33. До кого звертали ся вояки за помічю в небезпеці життя, чи до надприродних сил?

34. Яких способів уживали, щоб певніше вбити ворога? Чи не заворожували зброї та куль, чи не послуговували ся особливим способом закладання куль у карабін, чи не вирізували на кулях яких знаків або слів, чи не носили при собі яких особливих предметів, чи не виголошували заговорів або молитв?

35. Чи не вірять, що якби кинути на ворогів певний камінь (перунову стрілку) або инший заворожений предмет, то серед ворожих лав настав би переполох і вони розбігли ся-б?

36. Чи смерть на війні уважаєть ся почесною? Що говорять про неї вояки й народ?

37. Що передвіщує смерть вояка? (Прочутте, сон, поява духів поляглих вояків, стукіт по ночах, инші знаки від убитих, поведенне домашніх звірят). Хто ті знаки бачив або чув?

38. Чи не віщують смерті які пригоди рідні та знайомих?

39. Що дієть ся з душею вояка і куди вона відходить?

40. Коли народ співає пісню про небіщика сина, в якій мати просить його подати їй руку, а він відповідає:

Ой, рад би я, моя мати, обидві подати,

Та налягла сира земля, не можу підняти!

та в якій виді представляє собі небіщика, як безтілесного духа, чи як живого чоловіка з душею й тілом, тільки під землею?

41. Чи душа непохованого вояка має який пристанівок на тім світі, чи блукає на сім світі, поміж нами? Які оповідання є про такі вандрівки?

42. Чи не блукають душі убитих вояків по сім світі (все одно, чи похованих, чи непохованих), чи не показують ся живим товаришам та не взивають їх до пімсти?

43. Чи не показують ся душі поляглих вояків у виді звірят і яких саме (вовків, круків, мотилів і ин.)?

44. Чи не показують ся душі поляглих особливо по ночах усяким вартівникам (на позиціях, при маґазинах і ин.) та чи не лягають їх або не подають їм яких вказівок?

45. Чи не показували ся поляглим товаришам, знайомим, родині у сні, чи не розмовляли з ними і чи ті сні не справили ся опісля?

46. Чи не появляють ся воякам душі поляглих ворогів та чи не силкують ся шкодити їм у чім?

47. Як хоронять поляглих вояків? Чи товариші прощають ся з ними й як? В яку сторону світа звертають їх головами? Чи вкидають що до гробів або полишають що на гробах?

48. Як відносить ся простий народ до поляглих вояків? Чи прикрашує їх гроби? Чи не приносить на гроби їди та напиктів?

49. Чи не було випадків, що убитий оживав? Що оповідав він про тамтой світ?

50. Чи трапляють ся на війні самовбійства і з яких причин? Чи є віра, що самовбійці ходять по смерті та непокоять товаришів і знайомих? Що роблять, аби вони не ходили?

Відповіді на отсі питання, пісні й оповідання належить присилати на адресу: Володимир Гнатюк, Львів, ул. Чернецького, ч. 24, або: Етнографічна Комісія Наукового Товариства ім. Шевченка (тамже).

Володимир Гнатюк.

Бересте.

Мир з Україною заклачили держави почвірного союзу в старім українським городі Берестю, столиці Берестейської землі, яка в мировім договорі припала Українській Народній Республіці. Бересте лежить на правім березі Буга в тім місці, де до нього вливають ся Муховець і Шлеєрка. Воно є важним залізничним вузлом, бо тут перетинаєть ся кілька залізничних ліній: московсько-берестейська, київо-берестейсько-гравєвська, берестейсько-брянська, варшавсько-тереспільська, жабинко-пинська й берестейсько-холмська. Заразом є Бересте пристанню над Бугом і початком дніпро-бузької системи. Тут сходять ся биті шляхи з Київа й Москви, щоб далі утворити берестейсько-варшавський битий шлях.

Заснування Берестя відносять до Ярослава Мудрого, котрий два рази облягав його в бою з Поляками. Карамзін згадує про Бересте в своїй історії під 1099 р. в часах боротьби Давида Ігоревича з великим князем Святополком Ізяславичем. По иншим джерелам Бересте заснували православні монахи, які поселили ся в сій місцевості в перших часах заведення християнства на Україні й заклали тут монастирь Симеона Стовпника. Сей монастирь дав початок місту, в яким процвітало православє аж до часу злуки Литви з Польщею.

Стоячи близько межі України, Польщі й Литви-Білоруси, місто нераз переходило з рук до рук, то до галицьких і волинських князів, то до Поляків і Литовців. Татари в 1241 р., а кримський хан Менґлі-Гірей наприкінці XV віка спалили та зруйнували місто. Крім того в 1379 р. потерпіло місто від тевтонських лицарів, які спалили й розграбили його передмістя, в 1657 р. від семигородського князя Ракочія, в 1706 р. від Шведів, а майже зрівняло ся з землею в часі теперішньої світової війни в 1915 р.

По упадку галицько-волинської держави від 1340 р. попало Бересте під панування Литви й відси додаток Литовське, яке відпадає вже хочби тому, що на Україні є тільки одно Бересте на Підляшю й не потрібує тому зазначення відріжнення від иншого окремим прикметником. В XVI ст. стало Бересте одним з рухливіших осередків українського культурного, головно церковного життя. Відоме з церковних соборів у 1590, 1594 і головно 1596 р., який поділив Українців під релігійним оглядом на два табори: православних і уніятів. Добре зорганізоване братство берестейського міщанства заснувало в 1593 р. гімназію, в якій учив також один з українських письменників тодішнього часу Лаврентій Зизаній. Наприкінці XVIII в. уніятські Василіяни утримували тут велику гімназію.

Бересте було здавна твердиною на західній українській границі, бо багна й річище Буга були тяжкі до переходу. Перед війною було сильною твердиною Росії, на будуче буде українською твердиною проти польського напору на схід — на українські землі.

Вісти.

Зміни в українським міністерстві. В звязку з війною большевиків проти України й мировими переговорами в Берестю відбули ся великі зміни в складі Ради українських міністрів, доконані в останніх днях минулого місяця, перед поворотом до Берестя української делегації. Уступив міністер-президент В. Винниченко, міністер війни М. Порш, який прийшов був на місце С. Петлюри, міністер просвіти І. Стещенко й инші. На місце Винниченка прийшов Голубович, що раніше був міністром торгівлі та промислу й провідником української мирової делегації до перерви (по перерві провід в делегації обняв Севрюк). На місце Порша прийшов Немоловський, на місце Стещенко — Григоріїв. Міністром внутрішніх справ став Христюк, який в першій кабінеті був генеральним писарем (сей портфель мав Винниченко), міністром скарбу — Перепелиця (по уступленню з міністерства Туган-Барановського управителем міністерства скарбу був В. Мазуренко), міністром шляхів — Сокович (перед тим був Єщенко), міністром хліборобства — Терниченко (передтим управителем міністерства хліборобства був В. Маргос). З старих міністрів крім Голубовича лишив ся Шудьгин (заграничні справи), Ткаченко (судівництва), Ковалевський (апровізація) і недовго перед кризою призначений на морського міністра Д. Антонович. Сей список міністрів не повний, недостає міністра почти й телеграфу (по уступленню російського соц.-рев. Зарубіна був ним Шаповал), міністра торгівлі та промислу, міністра праці, генерального контролора, генерального писаря і міністрів для національних справ від Росіян, Жидів і Поляків. Коли в попереднім міністерстві більшість належала українським соц.-дем., то тепер

більшість мають українські соц.-рев. З соціалдемократів лишилися в міністерстві лише Ткаченко й Антонович. Соціалістів-федералістів репрезентує далі в міністерстві Шульгин. Що сі зміни в міністерстві означають, важко зорієнтувати ся. У всякім разі треба пожаліти, що серед членів правительства нема таких випробованих, досвідчених і популярних людей, як Винниченко, Порш, Мартос, Петлюра, імена яких кождому Українцеві багато говорять. Присутність в складі нового міністерства Антоновича й Ткаченка, визначних репрезентантів української соціалдемократії, й надалі забезпечує вплив для сеї найбільше зрілої під політичним оглядом партії на політику нового міністерства. Бажаємо йому найкращих успіхів у діяльності.

З приводу заключення миру з Україною. При вечері 9 лютого в офіцерській столовій в Берестю князь Леопольд Баварський вніс тост, в яким між иншим зазначив, що „бувають дні в життю народів, які золотими буквами записують ся у літопись всевітньої історії. Таким є сьогодні 9 лютого 1918, що в найранших годинах ранку обдарував нас заключенням миру з гарною, урожайною Україною.“ Свій тост виголосив князь Леопольд Баварський в честь пануючих почвірного союзу й новозеднаних приятелів буйної України. — З приводу заключення миру з Україною німецький цісарь Вільгельм поздоровив державного канцлера гр. Гертлінга з визначним успіхом його політики й висловив сподівання, що підписаний договір стане підставою видатних взаємин між союзниками й новою державою. Розлаmano перстень, який окружив з усіх боків осередні держави й наблизив ся кінець велетенського бою. — Австрійський цісарь Карло назвав перед будапештським бурмістром день 9 лютого найкращим днем у своїм життю. З приводу миру видав маніфест до народів Австро-Угорщини, в яким між иншим читаємо: „Під вражінням єього миру з Україною звертаєть ся наш погляд з повною симпатією до того молодого народу з поривом, в серцях якого найперше між нашими ворогами пробудило ся почування любови ближнього і який по хоробрости, котру виявив у численних боях, навіть мав досить рішучости ділом дати перед цілим світом вислів своєму кращому переконанню. Так він перший вийшов з табору наших ворогів, аби в інтересі можливо найскоршого осягнення спільної великої цілі злучити свої змагання з нашою силою.“ Цісарь Карло певний близької кращої будучности.

Під вражінням миру з Україною повивішувано у Відні прапори не тільки на державних і громадських, але й на приватних будинках, зложено численні поздоровлення з боку інституцій і урядів і відправлено урочисті богослуження у церкві св. Варвари, костелах і домах молитви. У Відні 13 лютого відправив у катедрі св. Стефана кардинал Піфль урочисте богослуження в асисті дуже численного духовенства. На богослуженню зявила ся цісарська родина з цісарською парою на чолі, крім того офіціальні й дипломатичні круги, Українська Парламентарна Репрезентація з д-ром Евгеном Петрушевичем на чолі й маси вірних.

Голова Української Парламентарної Репрезентації д-р. Евг. Петрушевич зявив з приводу заключення миру з Україною чолобитне письмо австрійському цісареві Карлови, де, зазначивши, що мир з Україною се зворот людства на шлях мирного культурного поступу, поздоровив цісаря яко наймогутнійшого пособника миру, за дозволом котрого прийшло до миру з Україною, й висловив певність, що сей мир принесе також австро-угорським Українцям повну національну й політичну волю. Цісарь Карло подякував веселаскаво за висловлені бажання і висловив надію, що незабаром прийде до загального й почесного для всіх миру.

Мир з Україною викликав незвичайно велику радість і одушевлення серед української колонії у Відні й у Галичині та Буковині. В неділю у Львові відбула ся величя українська маніфестація. Поляки уладжують контрманіфестації,

невдоволені з того, що прастару українську землю — Холмщину й Підляссе — приділено в мировім договорі до України.

В таборах полонених мир з Україною зустрінуту з зрозумілою радістю та надією на скорий поворот до дому. В таборі Фрайштат відбули ся маніфестації. Таборова організація вислала до Ц. Ради привітну телеграму.

Большевицький наїзд на Україну набирає застрашаючих розмірів і захоплює щораз ширші верстви малосвідомого або інертного під національним оглядом населення по містах України. Горожанська війна з внутрішньої Росії перенесла ся на Україну. По неперевіренім відомостям в день підписання миру в Берестю між Україною і державами почвірного союзу вулиці Києва вкрили ся тисячами трупами, а збомбардованим містом заволоділи полчища Леніна-Троцького при помочи українських ворохобників. Комітет Ц. Ради (Мала Рада) й Рада народніх міністрів задалегідь перенесли ся до Житомира по одним відомостям, а по другим до Білої Церкви. Київ оточено вірними Ц. Раді військами. Чим ся братовбійча війна закінчить ся, не знати. Віримо, що інстинкт самозбереження переможе всякі деструктивні течії й ворожі державному істнуванню України змагання.

Полонені офіцери-Українці в Йозефштат в Чехії звернули ся до команди табору з заявою, що з хвилиєю признання України незалежною державою вони уважають себе горожанами сеї держави й офіцерами української національної армії. Офіцери просять команду табору поробити заходи перед компетентними властями, щоб в порозумінню з правительством Української Народньої Республіки їх офіціально признано приналежними до українського війська.

Росіянин про Київ. „Наш Вѣст“ з 4 січня у фейлтоні „З Галичини через Україну до Петрограду“ пише: На нашім фронті тепер дві команди: Рада й народні комісари. Кого визнає фронт? Дозволю собі сказати, що нікого. Як в цілій Росії, так і в нашій частині нема жадної команди й не може бути мови про якийсь послух. Живемо, як Бог дасть, і вправляємось з допомогою команданта полку та полкового комітету, які, я підкреслюю се, працюють дружно й солідарно. Українська Рада кличе нас до себе, Криленко до себе, а ми не знаємо, куди йти. Я виїхав з полку, коли ще не постановлено, що буде з нашим фронтом. Одно було ясне рішення — не брати участі в братовбійчій війні. Україна, розуміть ся, не побачить наших салдатів в рядах своїх ворогів. Ми добре памятаємо прислів'я: „пани бють ся, а у хлопів чуби тріщать“. Хай собі Рада бореть ся з Смольним інститутом, але російські салдати не повинні лити братню кров. Про сей настрій знають очевидно й наші самодержці з Смольного. Сим лише і можна зясувати, що на внутрішній фронт посилають не салдатів, а червоно-гвардійців, робітників, найнятих за великі гроші. Треба сказати, що ми, Росіяне, в останнім часі цілком відвикли від чистоти й найзвичайнійшої культури. Тому, як віздиш до Києва, мимоволі захоплюєш ся і дивиєш ся тому ладови, який панує там. Чи довго? Не знаю і певне ніхто не знає. Але факт лишаєть ся фактом, у місті чисто, тротуари підметено, ніг там не ламають, по головних вулицях не їздять тягарові вози й цілком не чути тої страшної лайки, яка висить в повітрі в нашім теперішнім Петрограді. Про засоби поживи нема чого й говорити. В Києві є все, починаючи від мяса, масла, сала й кінчаючи дуже добрими цукорками й тісточками. Ми цілком прецінь забули про тісточка й торти, а в Києві в кождій цукорні є все, чого хочеш. Я вже не говорю про дуже добре какао та чоколяду, які можна дістати в кождій каварні й розмірно не за дорогу ціну. На вулицях не видно жадних салдатів, які-б торгували чим, і знов таки треба зазначити, що салдати в Києві цілком инші, як у Петрограді. Всі Українці, хочби і з зверхнього боку, дуже різнять ся від наших салдатів. Всі вони в уніформах, розуміть ся, з еполетами і в застігнутих пальтах. Бідні офіцери, що йдуть з фронту та спинають ся в Києві, мусять обовязково нашивати еполети, бо инакше на них дивлять ся в Києві косо

Крім українських військ є у Києві багато польського війська. Польське військо ще більш дисципліноване й кокетує своїм малиновим уніформом. Настрій у Києві незвичайно серйозний і діловий. Всі, починаючи від звичайного візника й кінчаючи славнозвісним буржуєм, мають цілковите довіря до Ради та спокійні за вислід сутічок, які почали ся між Українцями й большевиками. Знов таки не знаю, як довго большевики не будуть користувати ся жадним впливом у Києві, але поки-що їх тут не видно й не чути. Я особисто зясовую се тим, що Рада дуже тяжко виборола перемогу над большевиками й цілий український нарід втомив ся від большевицького неладу. Прецінь у Києві були справжні бої між большевиками й Українцями з гарматним боем, атаками і т. д. Коли Рада, спираючись на Раду салдатських депутатів — а українські салдати свідомо відносять ся до виборів, їх Рада дійсно відбиває волю залози — забрала владу в свої руки й завела в місті лад, всі зітхнули вільніше та зморене населення пішло за Радою й різко відмежувало ся від „бунтівників“, як називають у Києві большевиків. Ми, російські журналісти, мусимо заздрити положенню преси на Україні. І „Кіевская Мысль“ і „Кіевлянинъ“ виходять цілком вільно в Києві й не знаходять ся під тим Дамоклеєвим мечем, який вже другий місяць висить над нещасливою російською пресою в усіх частинах Росії, де панують большевики. З політикою Ради можна не годити ся і сперечати ся, але всі, хто був у Києві, мусять признати, що в сім місті можна спокійно жити, що тут дійсно є лад і що на чолі державної управи стоять люде, які мають очевидно і знання і досвід і чесність.

Централа українських організацій Фрайштатського табору Головна Українська Рада з нагоди закінчення мира поміж Україною і осередніми державами пересилає Раді народніх міністрів Української Народньої Республіки, Українській Центральній Раді, українській армії та всьому народови — вільним горожанам Вільної незалежної України свій найсердечніший привіт і найкращі бажання. Полонені Українці з надзвичайним напруженням ждуть тої щасливої хвилини, в яку прийде наказ повертати до дому, щоб як найскорше стати в міцні лави борців за волю і щасте українського народу та його молодой народньої держави. Полонені Українці всі з вами. За президію Головної Української Ради: голова Іван Мороз, секретарь Микола Славинський. Фрайштат, дня 9 лютого 1918 р.

З табору волинських виселенців у Нідеральмі біля Зальцбургу. Дня 18 січня основано в таборі товариство „Волинська Просвіта“. Головою вибрано Осипа Безпалка, заступницею голови Катрю Гриневичеву, секретарем А. Льошкову. Виклади й віча перебрав О. Безпалко, приготовний курс до учит. семінарій о. Катеринюк, слейд О. Євстафівич, вистави й концерти Скибинський, Головчук, Подар, видавництва й книгарню К. Гриневичева. Відкритте курсу для вищої освіти відбуло ся 2 лютого й наука вже провадить ся фаховими учительськими силами. — Дивна ся „Волинська Просвіта“, в управі якої нема жадного Волинця.

Друкарська помилка. В попередім числі просимо справити на ст. 70, 1 шп., в 9 і 10 рядку згори слово „мінова“ на „в имінна“.

Бібліографія.

Василь Стефаник. Дорога. Новелі. Друге видання. З малюнками О. Кудьчицької. Накладом Української Видавничої Спілки. Львів, 1917. Стор. 100. Ц. 2-50 К. З портретом автора.

Се страшно погає для австрійської України свідоцтво слабого зацікавлення навіть найкращими творами власної літератури, коли друкована в невеличк числі збірка новель письменника європейської слави В. Стефаника в 1901 р. вимагає нового видання по — 16 літах. У збірку входять новелі: Дорога, Скін, Давнина, Вістуні, Май, Палій, Кленові

листки, Похорон, Сон, Бесараби, Озимина, Злодій і Такий панок.

Календарик „Самохотника“ на звичайний рік 1918 Українським Січовим Стрільцям і всій соборній Україні на пожиток і на втіху та розраду зладив Антін Лотоцький. Заходом редакції „Самохотника“, Львів, 1917. Стор. 66. Ц. 70 сот.

По за календарієм і заміткою про стрілецьку пресу гумористичний матеріал віршом, прозою і рисунками (всіх 14).

Марко Вовчок. Народні оповідання. Том I. Пяте видання. Накладом Української Видавничої Спілки. Львів, 1918. Стор. 260. Ц. 3 К.

Зміст: Сестра, Козачка, Чумак, Одарка, Сон, Горпина (Панська воля), Викуц, Свекруха, Отець Андрій (Знай, Ляше), Максим Грімач, Данило Гурч, Два сини, Не до пори, Чари, Три долі.

Купуйте дешеві й загально-доступні видання Союзу визволення України:

	к.с.
1. В. Антонович. Хмельничина в повісті Г. Сенкевича . . .	—40
2. М. Богданович. Білоруське відродження . . .	—40
3. Іп. Бочковський. Фінляндія та фінляндське питання . . .	1-20
4. Вяч. Будзиновський. Як Москва нищила Україну . . .	—60
5. М. Возняк. Наша рідна мова. З 18 портретами . . .	—20
6. Памяти Івана Франка. Опис життя, діяльності й похорону. Зладив М. Возняк. З 12 малюнками . . .	1—
7. Вол. Гнатюк. Національне відродження австро-угорських Українців (1772—1880 pp.) . . .	—80
8. Вол. Гнатюк. Українська народня словесність.	1—
9. Prof. M. Hruschewskij. Die ukrainische Frage in historischer Entwicklung (Ukr. sprava в історичнім розвитку) . . .	—50
10. Проф. М. Грушевський. Як жив український народ.	—50
11. М. Грушевський. Якої автономії і федерації хоче Україна . . .	—40
12. В. Дорошенко. У відповідь напасникам.	—50
13. Вол. Дорошенко. Українство в Росії. Найновіші часи. З численними портретами	1-20
14. Памяткаво книжка Союзу визволення України з 103 іл. Ціна 250 опр. прим.	370
15. О. Кириленко. Українці в Америці	—50
16. В. Короленко. Як упала царська влада в Росії	—60
17. О. Кобець. В Тарасову ніч. З образками	—50
18. О. Кобець. З великих днів. З образками	—50
19. М. Кордуба. Північно-західна Україна.	2—
20. Др. І. Крип'якевич. Українське військо. З малюнками	—40
21. Др. Е. Lewyckij, Galizien	—60
22. Др. Е. Левицький. Листи з Німеччини	—80
23. Др. М. Лозинський. Галичина в житті України	—60
24. М. Лозинський. Іван Франко. З портретом Ів. Франка	1—
25. Др. М. Лозинський. Михайло Павлик	—40
26. Др. Осип Назарук. Слідами Українських Січових Стрільців. З малюнками	3-50
27. Н. Павлюк. Просвітна справа на селі	—60
28. Др. Іван Пулюй. Ukraina und ihre internationale politische Bedeutung	—80
29. St. Rudnyckij. Ukraina. Land und Volk. Бр. 10— в полотні 12—	
30. О. Скоропис-Іолтуховський. Значінне самостійної України . . .	—20
31. Проф. С. Томашівський. Церковний бік української справи . . .	—30
32. М. Trotzkij. Die ukrainische national-politische Bewegung . . .	—50
33. М. Троцький. Литовці	—40
34. М. Троцький. Як прийшло в Росії до революції	—60
35. V. Choma-Dovskij. Ukrajinia i Ukrajinci (по хорватськи)	1—
36. Др. Л. Цегельський. Русь-Україна і Московщина-Росія	—80
37. Др. Андрій Чайковський. Петро Конашевич Сагайдачний	—40
38. Чужинці про українську справу	—40
39. Т. Шевченко. Кобзарь. 2-ий випуск	1—
40. Проф. І. Шишманов. Роль України в болгарськім відродженню . . .	—20

Набувати можна отсі всі книжки в Адміністрації видань Союзу визволення України. Wien, VIII., Josefstädterstr. 79, II. St., T. 6. На жаданне висилаєть ся поштовий чек ч. 107.090.

Зміст: А. Жук. Мир з Україною. — Полонений М. Капельгородський. Наука. — Предсідатель Ради укр. народніх міністрів В. Голубович (портрет). — Мировий договір держав почвірного союзу з Україною. — З голосів німецької преси про Україну перед закінченням миру. — Преса про мир почвірного союзу з Українською Народньою Республікою. — Полонений М. Капельгородський. І знов весна... — Я. Окуневський. Militarismus. — Війна між Московщиною і Україною. — З голосів російської преси про війну большевиків з Україною. — В. Винниченко. Сини-базарники. — З мирових переговорів у Бересті. — П. Смуток (Петро Стебницький). Горе лана Шпаценка. — А. Пісоцький. Соціалізація землі, чи контрреволюція. — Вол. Темицький. Парламентарний крєтінїзм. — Пилип Лисецький. Як виглядає просвітно-організаційне життя в українськім таборі у Вєдлярі. — Полонені Українці перед поворотом до дому. — В. Гнатюк. Війна й народні вірування. — Бересте. — Вісти. — Бібліографія.

Видає і відповідає за редакцію: Микола Троцький. — З друкарні Адольфа Гольцгавзена у Відні. —